

KIYMETLİ EVRAK HUKUKU

Kıymetli evrak; ödeme yapma, kredi temin etme, pay sahipliği haklarını kullanma gibi işlevleri yerine getirmek üzere kanun ve ilgili mevzuat tarafından ticari hayatta kullanılmak üzere düzenlenmiş olan belgelerin genel adıdır.

Kıymetli evrakın ortaya çıkmasında ticari hayatta güvenlik ve kolaylığa duyulan ihtiyacın önemli etkisi vardır. Kıymetli evrak, hem bu güvenlik ihtiyacını karşılamış hem de devredilebilirlik özelliği nedeniyle ticari hayata yenilik, kolaylık ve hız kazandırmıştır.

Günümüzde yaygın olarak bilinen ve kullanılan kıymetli evrak türlerinin tacir sınıfları arasında Orta Çağ'dan itibaren kullanılmaya başlandığı kabul edilmektedir. Kıymetli evrak önceleri sadece parayı, bedeli ve ya malı temsil etmek üzere düzenlenirken daha sonra ticari faaliyetlerin gelişmesi ve şirketlerin ortaya çıkması ile çeşitlenmiştir. Şirket bilançosunda yer alan aktiflere devir yeteneği kazandırmak amacı ile ortaya çıkan menkul kıymet tipleri bunun en güzel örneğidir.

Kıymetli evrak, ticari hayatta yaygın olarak ödeme yapma amacıyla kullanılır. Ancak; Kıymetli evrak, sadece bir ödeme aracı değildir. Ödeme aracı olarak kullanılması, kıymetli evrakın çeşitli işlevlerinden biridir.

Örneğin Mal alan K, aldığı malın bedelini nakit olarak ödemek yerine bir kıymetli evrak (örneğin bir çek veya bono) düzenleyerek satıcı L'ye verebilir. Böylece; çeki düzenleyen K, muhatap bankaya çekte yazılı bedelin senet hamiline ödenmesi yönünde bir talimat vermiş olur. Bonoyu düzenleyen kişi, senette yazılı meblağı belli bir vadede ödemeyi taahhüt etmiş, poliçede ise bu meblağın ödenmesi için üçüncü kişiye bir talimat verilmiş olur. Pay senetleri gibi bazı kıymetli evrak ise pay sahipliği haklarını temsil eder.

Kıymetli evraka ilişkin düzenlemeler çeşitli kanunlarda yer almaktadır. Bu kanunların başında Türk Ticaret Kanunu gelmektedir. Türk Ticaret Kanunu'nun altı temel bölümünden birisi olan üçüncü kitabı kıymetli evraka ayrılmıştır. Kanun'un şirketler hukuku hükümleri başta olmak üzere çeşitli yerlerinde de kıymetli evraka ilişkin hükümler yer almaktadır.

1

Bunun dışında, Sermaye Piyasası Kanunu, Çek Kanunu ve Türk Medeni Kanunu'nda da kıymetli evraka ilişkin düzenlemeler yer almaktadır.

KIYMETLİ EVRAKIN TANIMI VE UNSURLARI

Kıymetli evrak, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlanmıştır. Bu tanıma göre, "kıymetli evrak öyle senetlerdir ki bunların içerdikleri hak, senetten ayrı olarak ileri sürülemediği gibi başkalarına da devredilemez".

Tanıma göre, kıymetli evrak şu unsurlardan oluşmaktadır:

Senet

Senet, kıymetli evrakın içerdiği hakkın ifade aracıdır. Senet kavramı, yazı ve imza ya elverişli her türlü ifade aracını kapsayacak genişliktedir. Üzerine bir senet metni yazılmaya ve bu metnin borçluya izafe edilmesini sağlamak üzere imza atılma ya elverişli herhangi bir materyal (kâğıt, tahta, metal vb.) bu kapsamda yer alır. Bu nedenle senedi, üzerinde hakkın somutlaştığı, ondan ayrılmayan, onunla birlik te kullanılan ve birlikte devredilen ifade ortamı şeklinde tanımlamak mümkündür. Senet, "bir kimsenin kendi aleyhine delil teşkil etmek üzere düzenlediği yazılı belge" şeklinde de tanımlanabilir. Yazılı belge, düzenleyenin irade açıklamasını içerir. Kıymetli evrakı düzenleyen kimse, açıkladığı irade ile ya borç altına girer ya havale veya benzer bir işlem tesis eder. Senet ise düzenleyenin giriştiği bu taahhüdü ispat eden bir delil niteliği taşır.

Senedin hukukun farklı dallarındaki anlamı farklı olabilir. Örneğin medeni usul hukuku ve kıymetli evrak hukukundaki senet kavramları arasında farklar vardır.

Diğer unsurlar bulunmadığı takdirde senet, tek başına kıymetli evrak niteliği kazanamaz. Örneğin tapu senedi bir hakkın varlığını gösteren belge olmakla birlikte kıymetli evrak değildir. Aynı şekilde, bir hak veya hukuki statüyü gösteren pasaport, nüfus cüzdanı, aile cüzdanı, sürücü belgesi ve vasiyetname gibi senet ve belgeler de kıymetli evrak tanımı içinde yer almazlar. Kıymetli evrakın ayırıcı özelliği, içerdiği hakkın değerinden veya öneminden değil, içerdiği hakkın devredilebilir olmasından, hakkın senetle kaynaşmasından, senetsiz ileri sürülememesinden ve devredilememesinden gelmektedir.

Senet, kıymetli evrak tanımında yer alan temel bir unsur olmakla birlikte bütün kıymetli evrak türlerinin olmazsa olmaz şartı değildir. Özellikle anonim şirketler tarafından çok sayıda çıkarılan menkul kıymetlerin fiziksel bir senede bağlanması, saklama ve kullanma açısından büyük zorluklar içermektedir. Bu pratik ihtiyaç, evraksız kıymetli evrak kavramını ortaya çıkarmıştır. Bu sayede menkul kıymetler kaydedileştirilmekte ve bunlara ilişkin haklar söz konusu kayıtlar üzerinden kullanılmaktadır.

Hak

Kıymetli evrak bir hak içerir. Bu, bir özel hukuk hakkıdır. Sıradan bir evrakı kıymetli evrak hâle getiren, öncelikle bu hakkı içermesidir. Kıymetli evrakın içerdiği hakkın devredilebilir olması gerekir. Örneğin, bir alacak hakkı kural olarak devredilebilir nitelikte olduğundan kıymetli evraka konu olabilir.

Başkasına devredilemeyen haklar kıymetli evraka konu olamaz. Bazı hakların devri mümkün değildir. Örneğin kamu hukukundan doğan haklar (vatandaşlık hakkı gibi) ile aile ve soy bağı hukukundan doğan hakların (velayet hakkı ve kişiye sıkı bir şekilde bağlı haklar gibi) başkasına devri mümkün değildir. Bu nedenle bir kıymetli evraka konu olmazlar.

Kıymetli evrakın içerdiği hak, bir alacağa, pay sahipliğine veya aynı hakka ilişkin olabilir. Bu hak, senetten önce mevcut olabileceği gibi senet ile birlikte ortaya çıkmış da olabilir. Örneğin, pay sahipliği hakları, bunları temsil eden kıymetli evrakın düzenlenmesine ve varlığına bağlı değildir. Buna karşı, kambiyo senetlerinin içerdiği hak senetle birlikte ortaya çıkar.

Hak ve Senet Birlikteliği

Senetle kıymetli evrakta devredilebilir nitelikte bir hakkın senetle temsil edilmesi yani bağlanması söz konusudur.

Kıymetli evrakta hak ile senet kaynaşmış durumdadır. Bu özellik, hak ve senet arasındaki kader birliği şeklinde ifade edilebilir. İstisnai hâller hariç, hak ve senet kıymetli evrakın ihdasından itibaren sürekli bir arada bulunur.

Kıymetli evrakta hak ve senet arasındaki kaynaşmanın çeşitli sonuçları vardır. Bunların başında hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülememesi ve devredilememesi gelir. Örneğin bir kıymetli evraka sahip olan kimse (hamil), senedin evde olduğunu, onu daha getireceğini ileri sürerek borçludan ödeme talep edemez. Çünkü senedin içerdiği hak senetten ayrı kullanılamaz. Hak, sürekli olarak senedi takip eder.

Kıymetli evraka dayanarak hak talep eden kimsenin senedi ibraz ve teslim etmesi, kıymetli evrak karşılığında ödemenin ise ancak senedin teslimi karşılığında yapılması gerekir. Bu temel kurala uyulmadığı takdirde, alacaklının alacağını elde edememesi, borçlunun ise senedin ibrazı karşısın da yeniden ödeme yapmak zorunda kalması durumu söz konusu olabilir. Çünkü kıymetli evrakın borçlusu, senedin teslimi karşılığında ve senedin türüne göre alacaklı olduğu anlaşılan kimseye ödeme yapmakla yükümlüdür.

Hakkın kullanılabilmesi için kural olarak senedin ibraz edilmesi gerekir. İbraz, senedin içerdiği hakkın, senedi elinde bulunduran hak sahibine verilmesi karşılığında senedin borçluya terk edilebileceği anlamına gelen bir sunumdur.

Hak ile senedin kaynaşması, kıymetli evrakı, aşağıda açıklanan adi senetlerden ayıran en önemli özelliktir. Hak ve senet kaynaşmasının pratik sonucu, hakkın ancak senet hamili tarafından kullanılabilmesidir.

Hak ile senet kaynaşması kuralının istisnası kıymetli evrakın iptalinde görülür. Mahkemenin vereceği iptal kararı hak ve senet birlikteliğini sona erdirir. Böylece hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülmesi ve devri mümkün hâle gelir.

Kıymetli Evrak Kayıtları

Çift Taraflı İbraz Kaydı

Kıymetli evrakta hak ve senet kaynaşmasının bir sonucu olarak, hakkın kullanılması veya devri senedin ibrazını gerektirir. İbraz kuralı hem alacaklı konumunda olan hamil hem de onun muhatabı olan borçlu için bağlayıcıdır. Alacaklı sadece senedi ibraz ederek hakkını kullanabilir, borçlu ise sadece ibraz hâlinde ve ibraz edene ödeme yaparak borcundan kurtulabilir. Bu özellik çift Taraflı ibraz kaydı (kuralı) olarak tanımlanır.

Çift Taraflı ibraz kaydı, kıymetli evrakın asgari temel özelliğini ifade etmektedir. Örneğin senet hamiline olduğunda, hak sadece hamil tarafından kullanılabilir ve borçlu sadece senet hamiline ödeme yapma hak ve yetkisine sahiptir. Nama ve emre yazılı senetlerde de aynı kural geçerlidir.

Çift Taraflı Teşhis Kaydı

Kıymetli evrakta senedin meşru hamili senet ile teşhis edilebilir. Senet hamilinin senet haklarını talep etmeye yetkili olup olmadığını borçlu ancak senet ile teşhis eder (tanımlar ve tespit eder). Bu özellik çift Taraflı teşhis kaydı (kuralı) olarak ifa de edilir. Bu kural hem alacaklı hem de borçlu bakımından geçerlidir.

Çift Taraflı teşhis kaydı, senet alacaklısının sadece senetle teşhis edileceği anlamına gelir. Bu amaçla senedin hamil tarafından borçluya ibraz edilmesi yeterlidir. Meşru hak sahipliği senedin türüne göre, senetten anlaşıldığı takdirde hamilden kural olarak başka bir ispat aracı talep edilmez. Teşhis olgusu, hamile yazılı senetlerde sadece zilyetlik, emre yazılı senetlerde ise düzgün ciro zinciri ile gerçekleşir.

Çift Taraflı teşhis kaydı, senet dışı bir devir beyanı ile el değiştiren nama yazılı senetlerde görülmez, buna karşı emre (örneğin polişe ve bonoda) ve hamiline (örneğin çekte) yazılı senetlerde bu kural görülür. Şöyle ki emre yazılı senetlerde söz konusu teşhis senette yer alan ciro zinciri ile hamiline yazılı senetlerde ise senede zilyet olma olgusu ile gerçekleşir.

KIYMETLİ EVRAKIN ÖZELLİKLERİ

Kıymetli evrakın belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

Devredilebilirdik

Durağan bir hak, senet ile bütünleşerek kıymetli evrak niteliği kazandıktan sonra devir yeteneği kazanır ve hak senetle birlikte el değiştirmeye başlar. Devir işlemi, farklı kıymetli evrak türlerinde farklı şekillerde gerçekleşir. Kıymetli evrakın, devri kolaylaştıkça el değiştirme yeteneği artarken (hamiline yazılı senetlerde olduğu gibi); devrin zorlaşmasına bağlı olarak bu özellik zayıflar (bağlı nama yazılı pay senetlerinde olduğu gibi).

Devredilebilirdik bir başka açıdan, kıymetli evrakın içerdiği hakkın devredilebilir olmasını gerektirmektedir. Hak sahibi tarafından başkasına devredilemeyen, devrinin önünde çeşitli engeller bulunan haklar, bu nedenle kıymetli evraka konu olamaz. Örneğin, başkasına devri ve vazgeçilmesi mümkün olmadığından kişilik hakları kıymetli evraka konu olamaz.

Mücerretlik

Mücerretlik, kıymetli evrakın temel ilişkiden soyut, yani bağımsız olduğunu ifade eden bir kavramdır. Temel ilişki, kıymetli evrakın düzenlenmesinin sebebi olan ve bunun temelinde yer alan, Taraflar arasındaki hukuki ilişkidir. Kıymetli evrak kural olarak bir sebebe bağlı olarak düzenlenir. Örneğin, bir mal alımına karşılık alıcı düzenlediği çeki satıcıya verir. Burada çek, alım satım ilişkisinden doğan bir borcun ödenmesi amacıyla düzenlenmiş ve verilmiştir.

Kıymetli evraka göre hak sahibi olan kişi, senet dolayısıyla sahip olduğu hakkı, kural olarak temel ilişkideki sakatlıklardan etkilenmeksizin talep edebilir. Borçlu ise kendisinden talepte bulunan bu alacaklıya, temel ilişkideki sakatlıkları ileri sürerek, ödemekten kural olarak kaçınmaz.

Kıymetli evrak düzenlenebilmesi için mutlaka bir temel ilişki bulunması gerekmez. Temel ilişkinin bulunduğu hâllerde ise ortada hem bir borçlar hukuku (genel hükümler) hem de kambiyo hukuku (kıymetli evrak) ilişkisi söz konusu olur. Böyle bir hâlde Taraflar haklarını ister genel hükümlere, isterse kıymetli evraka ilişkin özel hükümlere göre kullanabilirler.

Kıymetli evrak ve temel ilişki kavramına bakacak olursak, Temel ilişkiye göre A alacaklı, B borçlu olsun. B, borcunu ödemek üzere A'ya bir çek verdiğinde hem temel ilişkiden hem de kıymetli evrak ilişkisinden doğan B'nin borçlu, A'nın ise alacaklı sıfatları söz konusu olur. A, alacağını ister temel ilişkiye, isterse kıymetli evraka dayanarak talep edebilir. A'nın alacağı iki defa talep etme hakkı ise bulunmamaktadır.

Mücerretlik; kıymetli evrakın, temel ilişkideki aksaklık ve sakatlıklardan etkilenmeksizin el değiştirmesini sağlayan temel bir özelliktir. Sonraki her el değiştirmede söz konusu sakatlıklar, senedi kullanmaktan caydırıcı etki doğuracaktır. Mücerretlik sayesinde, temel ilişkiden bağı kesildiğinden senet daha kolay ve hızlı bir şekilde (örneğin bir mal satışında borcu ileri bir tarihte ödemek üzere verilen bono, satım ilişkisindeki aksaklıktan etkilenmeksizin) el değiştirebilir. A B'ye çek vermekte B çeki tahsil edebileceği gibi, isterse oda borcu olan C'ye verebilir. C'de ister tahsil eder isterse kıymetli evrak olarak başkasına devredebilir.

Özellikli Şekil Şartları

Sıradan bir belgeyi kıymetli evrak hâline getiren en önemli özellik, kıymetli evrakın kanunda öngörülen özellikli şekil şartlarına tabi olmasıdır. Bunun tipik örneği kambiyo senetleridir. Şekil şartı, bir kıymetli evrakta bulunması gereken vade, be del, keşideci ve lehtar gibi asgari unsurları ifade etmektedir. Zorunlu şekil şartlarının bulunmaması kıymetli evrakın doğumuna engel olabilir.

Tipiklik

Tipiklik, kıymetli evrak türlerinin kanun (Türk Ticaret Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu) ve ilgili mevzuatta (Sermaye Piyasası Kanunu'nun verdiği yetkiye dayanarak Sermaye Piyasası Kurulu tarafından çıkarılan tebliğler) sayılanlardan ibaret olduğunu ifade eden bir özelliktir. Bu özellik sınırlı sayı kuralı (numerus clausus) olarak da ifade edilir.

Sınırlı sayı kuralının bir sonucu olarak, kanun ve ilgili mevzuatta öngörülen kıymetli evrak tiplerinden başka yeni bir kıymetli evrak türü oluşturulamaz. Örneğin bir kimsenin çek ile bono özelliklerinin karışımından oluşan yeni bir senet oluşturması bu özellik nedeniyle mümkün değildir.

KIYMETLİ EVRAK TÜRLERİ

Kıymetli evrak çeşitli açılardan sınıflandırılabilir.

İçerdiği Hakkın Türüne Göre

Kıymetli evrak, devredilebilir nitelikte bir hak içerir. Bu hakkın niteliği her zaman aynı değildir. İçerdiği hakkın türü açısından kıymetli evrak; alacak (para) senetleri, pay senetleri, emtia senetleri ve katılma senetleri şeklinde sınıflandırmak mümkündür.

Alacak Senetleri

Geniş anlamda alacak hakkı, borç ilişkisinin bir tarafının (alacaklı), karşı taraftan (borçlu) bir edimin yerine getirilmesini talep etme hakkıdır. Geniş anlamda edim ise verme, yapma veya yapmama borcundan oluşabilir. Alacak hakkının konusu bir miktar para olduğunda para alacağından söz edilir. Kıymetli evrakın konusu bir miktar para alacağı olabilir. Alacak senedi kavramı, konusu para alacağı olan kıymetli evrak türünü ifade etmektedir. Para dışında bir şeyin verilmesi, yapılması veya yapılmaması kural olarak alacak senetlerinin konusu olamaz. Senedin Tarafları arasındaki ilişki değişken olmakla birlikte, alacak senetlerine kambiyo senetleri olan poliçe, bono ve çek ile bir borçlanma senedi olan tahvili örnek vermek mümkündür.

Pay Senetleri

Anonim şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerde pay sahiplerinin sahip oldukları payları temsil eden ve kıymetli evrak niteliği taşıyan pay senetleri ihraç edilebilir. Nama veya hamiline yazılabilen bu senetler çeşitli şekiller de devredilebilir.

Geçici ilmühaberler de anonim şirketler tarafından pay sahibine pay senedi çıkarılıncaya kadar verilen bir kıymetli evrak türüdür.

Emtia Senetleri

Emtia senetleri, eşya üzerindeki mülkiyet veya rehin hakkını temsil eden bir kıymetli evrak türüdür. Emtia senedi örneğin bir umumi mağazaya tevdi edilen mallara karşılık verilir ve bu malları temsil eder. Emtia senedi hamili, senedi ibraz ederek, bunun temsil ettiği malın kendisine verilmesini talep edebilir. Emtia senetleri kıymetli evrak niteliği taşır ve temsil ettikleri hakkın devrinin yanı sıra bazen bu hakkın rehin edilmesini de sağlar.

Emtia senetlerine makbuz senedi, varant, konşimento, ipotekli borç senedi, irat senedi ve deniz ödücü senedi örnek verilebilir. Taşıma senedi ise kıymetli evrak değildir.

Makbuz senedi malın mülkiyetini temsil eden bir senet türüdür. Varant ise malın üzerinde rehin hakkı tesis edilmesine imkân verir. Makbuz senedi düzenlenerek bir umumi mağazaya tevdi edilen mallar üzerinde tesis edilen mülkiyet hakkı, varant düzenlenerek ise aynı mallar üzerinde tesis edilen rehin hakkı devir yeteneği kazanmaktadır.

Makbuz senedi ve varant TTK m.834 ve 835'te belirtilen zorunlu unsurları taşır. Bu unsurların eksik olması hâlinde senet kıymetli evrak niteliği kazanamaz. Makbuz senedi ve Varantın şekline ilişkin TTK m.836 hükmüne göre, düzenleyen tarafından makbuz senedinin varanta bağlı olarak verilmesi gerekir.

Konşimento, malı taşıyan tarafından düzenlenen, malı temsil eden, malın gemi ye yüklendiğini gösteren ve gönderilene teslim edileceği taahhüdünü içeren bir kıymetli evraktır. Konşimentonun nama veya emre yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür.

İpotekli borç senedi, gayrimenkulün değerine tedavül yeteneği kazandıran bir kıymetli evrak türüdür. İrat senedi ise bir taşınmaz üzerinde taşınmaz yükü şeklinde tesis edilen bir teminatla güvence altına alınan bir kıymetli evrak türüdür.

Deniz ödücü senedi ise alacaklı lehine gemi, navlun ve yükün tamamı veya biri üzerinde tesis edilen rehin hakkını içeren kıymetli evraktır. Deniz ödücü senedinin emre yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür.

Katılma Senetleri

Pay senetlerine benzeyen bir kategori olmakla birlikte, bunlardan en önemli farkı herhangi bir pay sahipliğini temsil etmemesidir. Katılma senetleri, senede sahip olan kimsenin, bir şirketin kârına veya gelirine iştirak etmesini sağlayan senetlerdir. Şirketler intifa senedi, gelir ortaklığı senedi veya kâra iştirakli tahvil çıkararak kendilerine kaynak sağlamaktadır.

Alacak senetlerinde, örneğin bir bonoda borçlu, senet hamiline, senette yazılı meblağı belli bir vadede ödemeyi taahhüt ederken katılma senetlerinde şirketin senet sahiplerine karşı yükümlülüğü, belli bir dönem sonunda gelir veya kâr elde etmesi başta olmak üzere çeşitli kurallara bağlıdır.

Devir Şekline Göre

Devredilebilirliğin kıymetli evrakın en temel özelliği olduğu yukarıda belirtilmişti. Devir, kıymetli evrakın içerdiği hak ve hak sahibine sağladığı yetkiler birlikte senedin iradi olarak el değiştirmesi, bir kimseden bir başkasına geçmesini ifade etmektedir. Hak ve yetkilerin devri bir hukuki işlem, örneğin bir sözleşme ile olabilir. Kıymetli evrakın devri aşağıda ayrıntılı olarak incelendiği üzere özel kurallara bağlanmıştır.

Devir şekli açısından kıymetli evrak; nama, emre ve hamiline yazılı olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Nama Yazılı Senetler

Belli bir kişinin adına yazılı olup da onun emrine kaydını içermeyen ve kanunen de emre yazılı senetlerden sayılmayan kıymetli evrak nama yazılı senet sayılır. Bu tanıma göre nama yazılı kıymetli evrakın unsurları şunlardır:

- Belli bir kişinin adına düzenlenmiş olması,
- “Emrine” kaydını içermemesi,
- Kanunen emre yazılı senetlerden sayılmaması.

Senedin belli bir kişinin adına düzenlenmesi, o kimsenin senette alacaklı olarak gösterilmesi anlamına gelir. Senette keşideci (senedi düzenleyen) adının yer alması, tek başına o senedin nama yazılı olduğu anlamına gelmez. Nama yazılı senet üzerinde, senedin ciro yoluyla devredilebileceği anlamına gelen “emre” veya “emrine” kaydının yer almaması gerekir.

Her türlü kıymetli evrakın nama yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür. Ancak, nama yazılı kıymetli evrak, kıymetli evrakın en önemli özelliği olan devir yeteneğini oldukça kısıtladığından, bazı sermaye piyasası araçlarının nama yazılı olarak çıkarılması yasaklanmıştır.

Nama yazılı kıymetli evrak alacağın devri BK hükümlerine tabi bir devir beyanı ve senedin teslim edilmesi yoluyla devredilir. Devir beyanı senedin arka yüzüne veya ayrı bir kâğıda yazılabilir. Devir beyanı, senedi devreden tarafından imzalanan ve içinde devralanın kim olduğu belirtilen yazılı bir açıklamadır.

Kıymetli evrakın nama yazılı olmasının ve dolayısıyla alacağın devri hükümlerine tabi bir devir beyanı ile devredilmesinin iki önemli sonucu vardır: ilk sonucu, borçlunun ancak senedin hamili bulunan ve adı senette yazılı olan veya birbirini takip eden devir beyanlarına göre onun halefi olduğunu ispat eden kimseye ödeme yapmakla yükümlü olmasıdır.

Borçlu, senedin ha mili olmayan (senedi ödemek üzere kendisine ibraz etmeyen), senette adı yer almayan veya hak sahipliğini birbirini takip eden devir beyanları ve gerektiğinde senedin maddi hukuka göre geçişleriyle ispat edemeyen kişiye ödeme yapmaya yetkili değildir. Aksi takdirde ortaya çıkacak gerçek hak sahibine de ödeme yapmak zorunda kalabilir.

Senet hamiline maddi hukuka göre geçmiş olabilir. Örneğin, nama yazılı sene din hamili öldüğünde mirasçısı o senedin hak sahibi olur. Bu durumda söz konusu şahsın, hak sahipliğini ispat ederken senet ile birlikte, varsa miras bırakana kadar yapılan devir beyanlarını ve mirasçılık belgesini ibraz etmesi gerekir.

Borçlu, senedi kendisine ibraz eden her hamiline senet bedelini ödeme hakkını saklı tutabilir (eksik nama yazılı kıymetli evrak). Bu hâlde borçlu, iyi niyetli olmak kaydıyla, alacaklı olduğunu ispat etmese de senet hamiline ödeme yapabilir ama senedi ibraz eden herkese ödeme yapmak zorunda değildir.

Bir diğer sonucu ise aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınacak olan defilerle ilgilidir.

Buna göre borçlu, senedin alacaklısına karşı sahip olduğu defileri hamiline karşı da ileri sürebilir. Örneğin L, satın aldığı bir mal için K'ya nama yazılı bir bono vermiş ancak mal L'ye teslim edilmemiş olsun. Genel hükümlere göre L, kendisinden ödeme talep ettiğinde K'ya karşı malın kendisine teslim edilmediğini ileri sürerek ödemedi kaçınabilir (ödemelik defisi). Böyle bir senet, devir beyanı veya maddi hukuka göre H'ye geçtiğinde H, K ve L arasındaki temel ilişkinin tarafı olmadığı hâlde aynı defisi L tarafından ona karşı da ileri sürülebilecektir. Temel borç ilişkisinden doğan tüm defileri de birlikte taşıdığından bu senedin devir yeteneği düşük olacaktır. Zira devir zincirinin uzadığı ihtimalde, bir kimsenin belki de tanımadığı taraflar arasındaki ilişki nedeniyle alacağını elde edememesi tehlikesi ortaya çıkacaktır.

Bu durum, kıymetli evrakın temel özelliği olan mücerretliğin nama yazılı senetlerde görülmediği anlamına gelmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi mücerretlik kıymetli evrak ilişkisinin, temel ilişkiden kaynaklanan sakatlıklardan etkilenmemesi anlamına gelmektedir.

Nama Yazılı Pay Senetleri, "nama yazılı" olmakla birlikte devir şekli bakımından nama yazılı diğer kıymetli evraklardan ayrılmaktadır. Nama yazılı pay senetleri, "devir beyanı ve senedin teslimi" usulünün yanı sıra, emre yazılı kıymetli evrakın devir şekli olan "ciro ve teslim" yoluyla da devredilebilir. Bu özellik nedeniyle, nama yazılı pay senetleri "kanunen emre yazılı" kabul edilmektedir.

Anonim şirketler hukukunda nama yazılı pay senetlerinin devrine ilişkin başka özel kurallar da bulunmaktadır.

Emre Yazılı Senetler

Emre yazılı kıymetli evrak, Türk Ticaret Kanunu'nda "emre yazılı olan veya kanunen böyle sayılan kıymetli evrak, emre yazılı senetlerdendir" şeklinde tanımlanmıştır. Kanun'da yer alan bu tanımda yeterince açık bir şekilde görülmemekle birlikte, emre yazılı senetlerde de lehtarın adının veya ticaret unvanının belirtilmesi gerekir. Nama yazılı senetlerde de bir lehtar gösterilmekle birlikte, emre yazılı olanlar ile bunlar arasındaki en önemli fark, emre yazılı senetlerde lehtardan sonra senedin ciro yoluyla devredilebileceği anlamına gelen bir kaydın yer almasıdır. Bir başka ifade ile nama yazılı senetlerde sadece lehtarın adı yer alırken emre yazılı senetlerde lehtarın adından veya ticaret unvanından sonra "veya emrine", "veya emrühavalesine" şeklindeki bir ifade ile emre yazılma olgusunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir (iradi emre yazılı senet).

Kanunen emre yazılı senetler (örneğin, kambiyo senetleri, makbuz senedi ve varant) ise "emrine" veya "emrühavalesine" şeklinde bir kayıt içermeseler bile ciro yoluyla devredilirler.

Kıymetli evrak, kanunen emre yazılı senetlerden olduğu takdirde, üzerlerine emre yazılı olmadıklarının veya nama yazılı olduklarının açıkça yazılması suretiyle nama yazılı senet hâline getirilebilir.

Kupon, hisse senetlerine bağlı olarak veya bunlardan ayrı bir şekilde düzenlenen ve sahibine, hisse senedinin sağladığı kâr payı, hazırlık devresi faizi veya yeni pay alma haklarını kullanma imkânı veren kıymetli evraktır.

Talon, kuponlar tükendiğinde yenilerini almak için kullanılan kıymetli evraktır. Çünkü hisse senedine bağlı veya ondan ayrı olarak düzenlenen kuponlar belli sayıda olmakta, pay sahibi bu kuponları kullandıktan sonra yenilerini almaya ihtiyaç duymaktadır.

Kural olarak her türlü kıymetli evrakın emre yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür. Ancak kanunda bazı kıymetli evrakın devir şekli ile ilgili sınırlayıcı kurallar belirlendiği görülmektedir.

Örneğin, pay senetlerinin hamiline veya nama yazılı olabileceği, ilmühaberlere nama yazılı pay senetlerine ilişkin hükümlerin uygulanacağı, kupon ve talonların hamiline yazılı olduğu anlaşılmaktadır. SPK tebliğlerinde emre yazılı olamayacağı belirtilen kıymetli evrak türleri şunlardır: Yatırım fonu katılma belgeleri, hisse senedi ile değiştirilebilir tahvil, kâra iştirakli tahvil, kâr zarar ortaklığı belgeleri ve varlığa dayalı menkul kıymetler.

Emre yazılı senetler ciro ve senedin teslimi yoluyla devredilir. Giro senedin arka yüzüne veya senede eklenen bir kâğıt üzerine yapılabilir.

Ciro, hamilin senet borçlusuna senet bedelinin senedin devredildiği kimseye ödenmesine yönelik emri niteliğindedir. Bu işlem ile birlikte senetten doğan haklar, senedi devralana geçer ve ciro eden, ciro yapılan kimse ve ondan sonra gelenlere karşı taahhüt altına girmiş olur.

Cironun temel işlevi senetten doğan hakların devri olmakla birlikte, senedin devredildiği kimsenin ciroda belirtilmesi her zaman için zorunlu değildir.

Ciro "A'ya ödeyiniz + imza" formatında ise tam ciro, sadece "ödeyiniz + imza" formatında veya imzadan ibaretse beyaz cirodan söz edilir. Her ikisi de senetten doğan hakların geçirilmesi bakımından aynı etkiye sahiptir.

Emre yazılı senetlerde borçlu, senedi kendisine ibraz ederek ödeme talep eden kimsenin gerçek hak sahibi olup olmadığını senedin arkasında (ve varsa senede eklenen kâğıtta) yer alan ciro zincirini inceleyerek belirler. Giro senet hamili tarafından yapılır. Senede birden fazla ciro yapılmışsa yani cirolar birbirini takip eden bir zincir oluşturuyorsa, her cironun bir önceki halkada senet kendisine ciro edilen kimse tarafından yapılması gerekir. Senedi lehtar veya hamil gibi bir sıfatla elinde bulunduran kimse, ciro işleminden sonra "ciranta" olarak anılır.

Senedin maddi hukuka göre (örneğin miras yoluyla) geçmesi hâlinde ciro zincirinde şekli anlamda kopukluk olmakla birlikte, hak sahipliğini ispat eden delillerin (örneğin mirasçılık belgesi) sunulması ile bu durum giderilecektir.

Senedi tam ciro ile devralan bir kimse yine bir tam ciro veya beyaz ciro ile devredebilir. Senedi beyaz ciro ile devralan kimse ise ya hiç bir işlem yapmadan senedi sadece teslim ederek veya kendisine yapılan beyaz ciroyu kendi adına dol durduktan sonra bir tam ciro yaparak devredebilir.

7

Hamiline Yazılı Senetler

Hamiline (hamiline) yazılı senetler, kıymetli evrakın dolaşım yeteneği en yüksek olan türüdür. "Senedin metninden veya şeklinden, hamili kim ise o kişinin hak sahibi sayılacağı anlaşılan her kıymetli evrak hamiline veya hamiline yazılı senet sayılır".

Senedin hamiline (hamiline) yazılı olduğu, senedin metninden veya şeklinden anlaşılabilir. Her iki senet de devir şekli bakımından aynı hükümlere tabi olacaktır. Örneğin senet metninde "iş bu senet karşılığında hamiline 1000 TL ödeyiniz" şeklinde bir ifade yer almakta ise lehtar gösterilmemiş olsa bile o senet hamiline yazılı kabul edilir. Bir çek metninde lehtarın adından (veya ticaret unvanından) sonra "veya hamiline" ibaresi yer aldığı o senet hamiline yazılı kabul edilir. Hamiline yazılı çekte lehtarın adının yer alması bu çekin nama yazılı olduğu anlamına gelmez. Hamiline yazılı çek üzerinde belirtilen lehtar, senet düzenlenerek kendisine verilen ilk hamil durumdadır.

Hamiline yazılı kıymetli evrakın devir yeteneği yüksek olmakla birlikte, bazı senet türlerinin hamiline yazılı olamayacağının açıkça belirlendiği görülmektedir. Örneğin kambiyo senetlerinden çekin hamiline yazılı olarak düzenlenebilmesine mukabil, poliçe ve bono için bu mümkün değildir. Makbuz senedi ve Varantın da hamiline yazılması söz konusu değildir. Hisse senetleri sadece nama veya hamiline yazılı düzenlenebilir. Ancak, hamiline yazılı hisse senedi ihraç edilebilmesi için ilgili pay bedellerinin tam olarak ödenmiş olması gerekir. Hamiline yazılı senetler üzerinde hak sahipliği senede hamil olmaya bağlıdır.

Bu senetler, zilyetliğin devri yoluyla el değiştirir. Bir başka ifade ile hamiline yazılı kıymetli evrakın devri için senedin bu amaçla el değiştirmesi gerekir. Kanun, hamiline yazılı kıymetli evrakın devri için herhangi bir devir beyanı veya ciro yapılmasını aramamıştır.

Hamiline yazılı kıymetli evrak, senet üzerinde herhangi bir işlem yapılmadan kolay bir şekilde devredilebilir. Devir işlemi, devredeni belirlemeye yönelik her hangi bir işaret içermediğinden, emre yazılı senetlerdeki gibi bir ciro zinciri veya nama yazılı senetlerdeki gibi devir beyanı zinciri oluşmaz.

Bu zincirlerin oluşmasının en önemli sonucu, devredenlerin, yaptıkları devir nedeniyle sorumluluk altına girmeleri ve zincirden söz konusu kimselerin belirlenebilmesidir.

Hamiline yazılı senet sadece zilyetliğin devri yoluyla el değiştirdiğinde devredene başvurma yolu (hamilin, borçlu senet bedelini ödemediği takdirde bunu senedi kendisine devreden kimseden talep edebilme imkânı) kapalı olur.

Hamiline yazılı senetler sadece zilyetliğin devri yoluyla el değiştirebilmekle birlikte bu durum devir sırasında ciro işlemi yapılmasına engel değildir. Bu hâlde ciro, senedi devredeni belirlemeye ve ödememe hâlinde ona da müracaat edebilme ye imkân sağlar.

Sebebe Bağlı Olup Olmadığına Göre

Sebep Kavramı

“Sebep”, kıymetli evrakın düzenlenmesine neden olan temel ilişkidir. Temel ilişki, kıymetli evrakın Tarafları arasındaki satım, kira, vekâlet vb. bir ilişki olabilir. Örneğin kıymetli evrak bir satım sözleşmesinden doğan borcun ödenmesi amacıyla düzenlendiğinde sözleşmenin Tarafları arasında hem temel ilişki hem de kıymetli evrak ilişkisi söz konusu olacaktır. Temel ilişki ile kıymetli evrak ilişkisinin tabi olduğu kurallar birbirinden farklıdır.

Sebebe bağlılık açısından kıymetli evrak; sebebe bağlı (illi) ve mücerret (soyut, sebebe bağlı olmayan) kıymetli evrak olmak üzere ikiye ayrılır.

Sebebe Bağlı Olmayan Senetler

Sebebe bağlı olmayan (soyut, mücerret) senetler, temel ilişkiden bağımsızdır. Temel ilişkideki herhangi bir sakatlık, kıymetli evrak ilişkisini olumsuz etkilemez. Temel ilişkide Tarafların hak ve borçlarının kaynağı olan sözleşme geçersiz olsa bile kıymetli evrak geçerlidir ve hamil kural olarak borçludan alacağını talep edebilir.

Borçlu, senedin düzenlenmesine neden olan sözleşmeden doğan borcun satıcı ta rafından yerine getirilmediğini ileri sürerek borcu ödemekten kaçınmaz. Örneğin, satım sözleşmesinin kurulması, hükümleri, sona ermesi, geçersizliği vb. konular borçlar hukukunun konusunu oluşturur.

8

Satıcı, malı teslim etmediği takdirde alıcı bunun bedelini vermekten kaçınabilir (ödemezlik defii). Borçlu, böyle bir sözleşmeye istinaden düzenlenmiş olan çekin bedelini, temel ilişkideki olumsuzlukları ileri sürerek yerine getirmekten kural olarak kaçınmaz. Soyut kıymetli evraka örnek olarak kambiyo senetleri (poliçe, bono ve çek) gösterilebilir.

Sebebe Bağlı Olan Senetler

Sebebe bağlı olan kıymetli evrak ise düzenlenmesine neden olan temel ilişkiden etkilenir. Bu senetlerin geçerliliği temel ilişkiye doğrudan bağlıdır. Temel ilişkide ki sakatlık ileri sürülerek bu kıymetli evraka dayalı olarak talep edilen hakkın yerine getirilmesinden kaçınılabılır. Hisse senedi; konşimento, makbuz senedi ve varant sebebe bağlı kıymetli evraklar arasında yer alır.

Hakkın Ortaya Çıkışına Göre

Bu açıdan kıymetli evrakı kurucu ve açıklayıcı senetler olmak üzere iki kategoriye ayırmak mümkündür. Ayırımın temelinde, kıymetli evrak tanımında yer alan ve kıymetli evrakta somutlaşan hakkın senetten önce mevcut olup olmaması yer almaktadır.

Kurucu Senetler

Kıymetli evrak, içerdiği hak ile birlikte ortaya çıkıyorsa bir başka ifade ile kıymetli evrak aynı zamanda içerdiği hakkı ihdas eden bir nitelik taşıyorsa kurucu (ihdası) nitelikte bir senet söz konusudur. Örneğin kambiyo senetleri, kurucu nitelik taşır. Bir çekin, mevcut bir borcun ödenmesi için düzenlenmiş olması, onun kurucu kıymetli evrak niteliğini ortadan kaldırmaz.

Açıklayıcı Senetler

Kıymetli evrak, düzenlenmesinden önce mevcut olan bir hakkı içeriyorsa açıklayıcı (ihbari) nitelikte kabul edilir. Hisse senetleri ise şirket esas sözleşmesine göre anlaşılan pay sahipliği statüsüne göre mevcut hakları kullanma amacı ile ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle hisse senetleri açıklayıcı niteliktedir. Kurucu kıymetli evrakta hak, senedin düzenlenmesi ile birlikte ortaya çıkarken açıklayıcı kıymetli evrakta senet mevcut bir hakkı içermektedir.

KIYMETLİ EVRAK VE BENZER SENETLER

Kıymetli Evrak ile Adi Senet

Adi senet, bir hakkın (örneğin bir alacak hakkının) varlığını ispata yarayan herhangi bir belgedir. Adi senet kanunda tanımlanmadığı gibi şekil ve içerik açısından taşıması gereken zorunlu unsurları da bulunmamaktadır. Kıymetli evrakın aksine, adi senette hak ile senet birlikteliği söz konusu değildir. Bu nedenle adi senette ifade edilen hak, bu senet olmaksızın da kullanılabilir ve devredilebilir.

Adi senedin içerdiği hakkın kullanılabilmesi (talep edilebilmesi) için senedin ibrazı şart değildir. Adi senedin alacaklısı, hakkını senedi borçluya ibraz etmeksizin de kullanabilir. Adi senedin içerdiği hakkın varlığı, başka herhangi bir belge ile de ispat edilebilir. İki taraf arasındaki hesap kayıtları veya başka belgeler bu amaçla kullanılabilir.

Adi senede bağlanmış bir senedin borçlusu senet kendisine ibraz edilmediği hâlde de ödeyebilir. Adi senede bağlı bir borç senet ibraz edilmeden ödendiğinde, ödeme olgusu herhangi bir belge ile ispat edilebilir. Kıymetli evrakta görülen senette hak — senet birlikteliğinin adi senette bulunmadığı bu durumda açıktır.

Kıymetli evrakın aksine, adi senetlerde özellikli şekil şartları da bulunmamaktadır. Bu şekil şartları sıradan bir belgeyi kıymetli evrak hâline getirmektedir. Bir kıymetli evrak için öngörülen zorunlu şekil şartlarının bulunmaması hâlinde senet kıymetli evrak niteliğini kazanmamaktadır. Böyle bir durum, adi senet için söz konusudur. Adi senet, içerdiği hakkın mevcudiyetine haiz olduğu unsurlar ölçüsünde delil olur.

Kıymetli Evrak ile İbrahim ve Teşhis Senetleri

İbrahim senedi, borçlunun senedin ibrazı karşısında ve maddi hukuk bakımından yetkili olan kişiye ifa yükümü ile birlikte, senet ibraz edilmeksizin maddi hukuka göre yetkili olduğunu ispat eden kimseye de ifade bulunma yetkisini elinde bulun durduğu senet türüdür. Borçlunun senet ibraz edilmeksizin de ödeme yapma yetkisi ibraz senetlerini kıymetli evrakta ayıran bir özelliktir. Zira hak ve senet birlikteliği kıymetli evrakın temel özelliklerinden birisidir. Bunun bir sonucu olarak hak ancak senedin ibrazı ile kullanılır.

9

Örneğin bir bankanın saklamak üzere kendisine teslim edilen hisse senetleri için verdiği makbuz bir tür ibraz senedir. Banka, hisse senetlerini makbuz karşılığında veya hak sahipliğinin ispat edilmesi şartıyla makbuz olmaksızın da iade edebilir. Makbuz (senet) ile bunda yer alan hak (hisse senetlerinin makbuz karşı lığında teslim edilmesini talep hakkı) kıymetli evraktaki gibi kaynaşmamıştır; hak senetten ayrı olarak da kullanılabilir.

Teşhis senedi ise borçlunun senedin ibrazı karşılığında ifa edebildiği ancak buna mecbur olmadığı, ibraz eden kimseden maddi hukuka göre yetkili olduğunu ispat etmesini talep edebildiği senetlerdir. Borçlu, hamilin yetkili olup olmadığını araştırmadan ibraz karşılığında ifa etme yetkisine sahip olmakla birlikte, isterse bunu araştırma ve hamilden hak sahipliğini ispat etmesini isteme hakkına da sahiptir.

Emanete bırakılan eşyalar için verilen emanet makbuzu, teşhis senedine örnektir. Görevli makbuz karşılığında ödeme yapabileceği gibi ibraz edenin maddi hukuka göre hak sahipliğini ispat etmesini de isteyebilir. Kıymetli evrakın özelliği olan hak ve senet birlikteliği ibraz senetlerinde bulunmamakta, teşhis senetlerinde ise kıymetli evraka göre daha zayıf olmakla birlikte bulunmaktadır. Bununla birlikte, istisnai hâllerde borçlu makbuz olmaksızın da ifade bulunabilir. Örneğin vestiyer görevlisi otelin tanıdığı sürekli müşterisinin eşyasını, vestiyer makbuzu ibraz edilmeden de teslim edebilir.

KIYMETLİ EVRAKTA DEFİLER

Defi Kavramı

Kıymetli evrakta yer alan hak, senedin türüne göre hak sahibi olan kimse tarafın dan senet borçlusundan talep edilir. Kural olarak, senedin hak sahibi senedi elin de bulunduran (hamil), senedin borçlusu ise senedi düzenleyen kimsedir. Senet tedavüle çıkararak el değiştirdiğinde senet borçluları da sayı olarak artmaktadır.

Örneğin bir bono, keşideci tarafından düzenlenerek lehtara verilir. Bu hâlde keşideci senet borçlusu, lehtar ise senet alacaklısıdır. Lehtar bu senedi bir üçüncü kişiye devrettiğinde, üçüncü kişi senet hamili olarak alacaklı, senet ilişkisinde kendisinden önce yer alan keşideci ve lehtar ise borçlu sıfatında olacaktır.

Ödeme zamanı geldiğinde borçlu senedi alarak senet bedelini alacaklıya ödemek zorundadır. Bu durum kural olmakla birlikte, bazı hâllerde borçlu çeşitli sebepleri ileri sürerek ödemedi kaçınma imkânına sahiptir.

Bir bono ilişkisi düşünülduğünde, senette yazılı olan vadede hamil senedi ibraz ederek bedeli borçludan talep edecektir. Bunun üzerine borçlu herhangi bir sebep bulunmadığı takdirde ödeme yapacak veya bazı defiler ileri sürebilecektir.

Örneğin, senette yer alan imzanın sahte olması, bedelde tahrifat yapılmış olması, senedin verilmesine dayanak oluşturan temel ilişkiye dayanan bir sebebin söz konusu olması (örneğin malların teslim edilmemiş veya ayıplı teslim edilmiş olması vb.) gibi sebepler bulunduğu takdirde borçlu bunları çeşitli şartlara bağlı olarak hamiline karşı bir defi olarak ileri sürerek borcu ödemekten kaçınabilir. Bu niteliği ile defi, borcu ödemekten kaçınmaya imkân veren bir savunma aracıdır.

Kıymetli evrakta defiler çeşitli açılardan tasnif edilebilir.

Hükümsüzlük Defileri

Senede ilişkin olarak kıymetli evrak hukukundan kaynaklanan bir hükümsüzlük nedeninin bulunması hâlinde borçlu bunu ileri sürerek ödemekten kaçınabilir. Senedin hükümsüzlüğü bazı hâllerde herkese, bazı hâllerde ise belirli kimselere karşı ileri sürülebilir. Bu defileri ileri sürebilecek kişiler de bazı hâllerde herkes (örneğin bono ilişkisinde bulunan tüm kişiler), bazı hâllerde ise sadece ilgili kişilerdir (örneğin sadece senedi düzenleyen veya ciro eden).

Bono ilişkisinde borçlu, senedin henüz tedavül etmediği bir aşamada keşideci, senet el değiştirdiğinde ise senedi bir başkasına devrederek müracaat zincirine girmiş olan herkes tir. Bu nedenle borçlu “alacaklının kendisinden senede dayalı olarak talepte bulunma hak kına sahip olduğu kimseyi” ifade etmektedir.

Hükümsüzlük, bazı hâllerde senedin ilgili tüm kişiler bakımından hüküm ifade etmemesi anlamına gelir. Senedin zorunlu şekil şartlarını içermemesi hâli böyledir. Örneğin, bonoda senedi düzenleyen kimsenin imzasının yer almaması hâlinde ortada geçerli bir senet olmadığından senet ilgili herkes bakımından bir hüküm ifa de etmez. Hamil böyle bir senetle herhangi bir kimseye başvurarak ödeme talep ettiğinde o kimse senedin hükümsüzlüğünü ileri sürebilir.

10

Hükümsüzlük, bazı hâllerde ise senedin sadece ilgili kimse bakımından ve belli bir sebebe bağlı olarak hüküm ifade etmemesi anlamına gelir. Örneğin, borçlunun senette yer alan imzası gerçekte kendisine ait değilse, borçlu senedi iradesini sakatlayan şartlar altında imzalamışsa, senet şirketi temsil yetkisi olmayan bir kimse tarafından imzalanmışsa veya senet borçlunun fiil ehliyetinin bulunmadığı bir sırada düzenlenmişse bu hususlar senet hamiline karşı defi olarak ileri sürülebilir.

Böyle bir defi ileri süren borçlu, örneğin imza kendisine ait olmadığından, imzanın irade sakatlığı sebebiyle kendisini bağlamayacağını, temsil yetkisine sahip olmayan herhangi bir çalışanın imzaladığı senedin şirketi bağlamayacağını, fiil ehliyeti bulunmayan kimsenin imzaladığı senedin o kimseyi borç altına sokmayacağını vb. ileri sürerek senet bedelini ödemekten kaçınmış olmaktadır. Bu hâllerde senet, diğer kişiler (diğer borçlu ve senet sorumluları) bakımından hüküm ifade etmeye devam eder. Senedi ciro eden (etmiş gözükten) bir kimsenin imzası sahte ise o kimse bu hususu ileri sürerek ödemekten kaçınabilirse de, imzasında böyle bir sakatlık bulunmayan kişiler böyle bir sebebe dayanamaz.

Senet Metninden Anlaşılan Defiler

Yukarıda açıklanan hükümsüzlük nedenleri kural olarak senet metninden anlaşılabilir nitelikte değildir. Örneğin, senette yer alan bir imzanın sahte olup olmadığı, imza atan bir kimsenin temsil yetkisinin bulunup bulunmadığı senet metninden kolayca anlaşılabilir.

Senet metni ifadesi, senet üzerinde yer alan zorunlu unsurları ifade etmektedir. Kural olarak alacaklı, senedi ödeme zamanında borçluya ibraz ederek alacağını talep edecektir. Örneğin vadenin gelip gelmediği, yani borçlunun ödeme yükümlülüğünün doğup doğmadığı, senedin incelenmesi ile anlaşılacak bir husustur.

Yukarıda açıklandığı üzere, bazı hükümsüzlük defileri de senedin incelenmesi ile anlaşılacak hususlardır. Örneğin ciro zincirinde kopukluk olması, senette keşidecinin imzasının bulunmaması veya bir başka şekil eksikliğinin söz konusu olması senet incelenerek anlaşılabilir.

Senetten anlaşılan defilerde borçlu, senedin kendisi veya hiç kimse bakımından hüküm ifade etmediğini değil, bu sebebe bağlı olarak borcu ödemekten kaçınma hakkı olduğunu ileri sürmüş olmaktadır.

Örneğin vadesi 2012 yılında olan, ancak yeni Türk lirasına geçişten önce düzenlenmiş bir senette bedel olarak 1.000.000 TL belirtilmişse alacaklının bu meblağı yeni Türk lirası olarak talep etmesi hâlinde borçlu bunu defi olarak ileri sürerek talep edilen meblağı ödemekten kaçınabilir.

Kişisel Defiler

Kişisel defiler, Taraflar (alacaklı ile borçlu) arasında yer alan senet dışı ilişkilerden kaynaklanan defilerdir. Senet dışı ilişkilerin başında, senedin düzenlenmesine neden olan temel ilişki gelmektedir. Örneğin bir kişi satın aldığı malın bedelini belli bir vadede ödemek amacıyla satıcıya bir bono verdiğinde, bu temel ilişkiden kaynaklanan hususları satıcıya karşı ileri sürebilir.

Satıcı, vadede senet bedelini kendisinden talep ettiğinde alıcı, senet borçlusu olarak örneğin malın teslim edilmediğini veya ayıplı olması nedeniyle iade hakkının kullanıldığını, bu nedenle bedeli ödemeyeceğini ileri sürebilir. Borçlunun senet bedelini ödemekten kaçınması, temel ilişkinin Tarafları arasında mevcut bir ilişkiye dayandığında bu şekilde bir kişisel defi söz konusu olur.

Kişisel defilerin tipik örneklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Alacaklının temel ilişkide karşı edimini hiç veya gereği gibi yerine getirmemiş olması (bedelsizlik defi veya ayıp defi),
2. Senedin, senette alacaklı olarak gösterilen kimseye borçlu tarafından kredi sağlamak amacıyla verilmiş olması (hatır defi, bu hâlde Taraflar arasında, senedin düzenlenmesine dayanak olabilecek herhangi bir temel ilişki bulunmamakta, alacaklı ve borçlu sıfatı sadece senette şeklen söz konusu olmaktadır.),
3. Senedin mevcut bir borca güvence sağlamak üzere verilmiş olması (teminat senedi defi).

Kişisel defiler, söz konusu işlemin tarafları haricindeki kişiler arasında ileri sürülemez. Bu nedenle, özellikle senedin lehtardan sonra el değiştirmedeği hâller de borçlunun kendini bu defileri ileri sürerek koruması, örneğin almadığı bir malın bedelini ödemekten korunması mümkündür. Ancak senedin lehtardan sonra el değiştirdiği hâllerde kişisel defiler kural olarak sonraki hamillere karşı ileri sürülemeyecektir. Bazı hâllerde kişisel defiler sonraki hamillere karşı da ileri sürülebilir.

Bu hâlleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Nama yazılı senetler. Nama yazılı senetler alacağın devri hükümlerine tabi bir devir beyanı ve senedin teslim edilmesi yoluyla el değiştirir. Bu hâlde borçlu, devredene karşı sahip olduğu defileri devralana karşı da ileri sürme hakkına sahiptir.
2. Emre ve hamiline yazılı senetlerde, senedi devralan hamilin bilerek borçlunun zararına hareket etmiş olması. Örneğin, lehtar (ilk hamil, alacaklı) keşideciden (borçlu) senedi almakla birlikte temel ilişkide kendi edimini ifa etmemişse senet bedelini talep etmesi hâlinde yukarıda açıklanan kişisel defi ile karşılaşacaktır. Bunu bertaraf etmek için senedi durumdan haberdar olan birisine devrettiğinde sonraki hamilin bilerek borçlunun zararına hareket ettiği kabul edilir. Bu nedenle kanun, kişisel defilerin bu hâlde de ileri sürülmesine imkân vermektedir.
3. Senedin bir devir beyanı ile miras yoluyla veya ticaret şirketlerinin birleşmesi hâllerinde devredilmesi.
4. Senedin tahsil cirosu ile devri. Bu hâlde senedi tahsil cirosu ile devreden kimseye karşı ileri sürülebilecek kişisel defiler, senedi bu şekilde devralan kimseye karşı da ileri sürülebilir.
5. Cironun ödememe protestosundan veya bu protestonun düzenlenmesi için öngörülen sürenin geçmesinden sonra yapılması. Bu hâlde ciro, normal bir cironun hükümlerini değil, sadece alacağın devri hükümlerini doğurur.

KIYMETLİ EVRAKIN ZİYAI VE İPTALİ

Kıymetli evrakta yer alan hak ancak senetle birlikte kullanılır. Hakkın senetten ayrı olarak ileri sürülmesi ve kullanılması mümkün değildir. Bu hem hak sahibi olarak alacaklının (hamilin) hem de ödeme yükümlüsü borçlu olarak borçlunun (keşideci veya cirantanın) riayet etmesi gereken bir kuraldır. Bu kurala riayet edilmemesi hâlinde alacaklının hakkını elde edememesi, borçlunun ise ikinci defa ödeme durumu ile karşı karşıya kalması mümkündür.

Hak ile senet birlikteliği, ödenmek üzere ibrazında özellikle senedin borçlu ta rafından incelenmesi, örneğin vadenin gelip gelmediğinin, imzanın sahte olup olmadığının, senette herhangi bir tahrifat olup olmadığının, ciro zincirinde bir kopukluk olup olmadığının belirlenmesi açısından önemlidir.

Kıymetli evrakın kaybolduğu, çalındığı, yandığı veya benzer herhangi bir sebeple kullanılamaz hâle geldiği hâllerde zorunlu olarak bu hak ve senet birlikteliğinin sona ermesi, hak ile senedin ayrılması, hakkın senet olmaksızın da ileri sürülebileceği şartların oluşturulması ve gerekiyorsa yeni bir senet düzenlenmesi gerekir. Bu konuda öncelikle senedin iptali gerekir.

Senedin iptali ancak bir mahkeme kararı ile olur. Senedin iptali her şeyden ön ce hamilin ihtiyaç duyduğu bir karardır. Bu nedenle, iptal başvurusu, iptal sebebinin ortaya çıktığı andaki senet hamili tarafından yapılır.

Kıymetli evrakta hamil tarafından açılan bu iptal davaları, borçlu tarafından açılan iptal ve bedelsizlik davalarından farklıdır. İptal davalarında senedin kaybı ve ya kullanılamaz hâle gelmesi söz konusudur. Senedin kaybı, bunun bir başkası tarafından bulunması ihtimalini de beraberinde taşıdığından senedin iptalini gerekli kılmaktadır. Öte yandan, bu gibi hâllerde, senedin yanmasında olduğu gibi senette yer alan hakkın kullanılması fiilen ve hukuken imkânsız hâle gelmektedir. Oysa bedelsizlik nedeniyle iptal davalarında senedin kaybı veya çalınması gibi bir sebep söz konusu olmayıp borçlu ile alacaklı arasında, senede göre ödeme yapılmasını engellemeyi gerektiren bir sebep söz konusudur.

İptal Usulü

İptal, tüm kıymetli evrak türleri için gündeme gelebilecek bir husustur. İptalin temel şartı senedin kaybolması veya senet olarak kullanılamaz hâle gelmesidir (yanma, suya düşerek okunmaz hâle gelme, yırtılma, çalınma vb.). İptal mahkeme tarafından belli bir senede ilişkin olarak verileceğinden, iptale konu senede ait kimi bilgilerin belirlenebilir olması gerekir. Örneğin senedin bir fotokopisinin bulunması, iptal kararının hangi senede ilişkin olarak verildiği konusunda önemlidir. Bu özellikle borçlu açısından önemlidir. Zira borçludan, ödeme zamanı gelmiş olmak şartıyla, iptal kararı ile birlikte ödeme talep edilmesi mümkün olmaktadır.

İptal, kaybolan ve kullanılamaz hâle gelen tüm kıymetli evrak için öngörülmüş bir usuldür. Uygulamada özellikle kambiyo senetleri için söz konusu olmakla birlikte, diğer kıymetli evrak için de söz konusu olabilir. Kanunda, devir şekli bakımından farklı kıymetli evrak için farklı iptal usulleri öngörülmüştür. Bu usulün nama ve hamiline yazılı senetleri için farklı, emre yazılı senetler için farklı olduğu görülmektedir.

Nama Yazılı Senetlerin iptali

Nama yazılı senetler için kanunda özel bir iptal usulü öngörülmemiştir. Bunların iptali kural olarak hamiline yazılı senetler için öngörülen usule tabi tutulmuş ancak bazı konularda nama yazılı senetler için özel hükümler öngörülmüştür. Örneğin, nama yazılı kambiyo senetlerinin iptali, kanunda emre yazılı senetler için öngörülmüş olan usule tabidir. Ayrıca, nama yazılı bir senet borçlusunun, senede koyacağı bir kayıtla daha basit ve kısa bir iptal usulü ön görmesi mümkündür. İptal usulünün ilan sayısını azaltarak veya kanunda öngörülen süreleri kısaltarak basitleştirilmesi mümkündür.

Hamiline Yazılı Senetlerin iptali

Hamiline yazılı senetler, zilyetliğin devri ile el değiştirdiğinden kural olarak her hangi bir anda senedin kimin elinde olduğu takip edilemez. Senede zilyet olan kimse hak sahibidir. Borçlu, senedi kendisine ibraz eden hamiline ödeme yaparak borcundan kurtulabilir. Bu nedenle, senedin kaybolması ihtimalinde, bir kimsenin senedi bularak borçludan ödemeyi talep etmesi mümkündür.

İptal sürecinde önemli noktaları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Senedin iptalinde yararı olan hak sahibinin öncelikle yapması gereken şey bu riski ortadan kaldırmaktır. Bunun için yapılacak iş ise bunun aksine hareket ettiği takdirde tekrar ödemek zorunda kalabileceği hatırlatılarak zayi olmuş hamiline yazılı senet borçlusunun mahkemeden alınacak bir kararla ödemedenden men edilmesidir.

Ödeme yasağı kararı, borçlunun yerleşim yeri mahkemesinden alınır. Hamiline yazılı hisse senetleri söz konusu ise bu amaçla hisse senetlerini ihraç eden şirketin merkezinin bulunduğu yer mahkemesine başvurulması gerekir.

Ödeme yasağı kararı borçlunun gerçekte hak sahibi olmayan birisine ödeme yapmasını engeller. Dolayısı ile hem hamil hem de borçlu için önemli bir karardır.

İlan, özellikle kıymetli evrakın akıbetinin bilinmediği hâllerde önemlidir. Örneğin senedin bir başka kişinin eline geçip geçmediği veya yok olup olmadığının bilinmediği bir aşamada mahkeme kararı ile yapılacak ilanın konusu, farazi olarak, senedi elde eden ve bilinmeyen kişinin bunu mahkemeye ibraz etmesini sağlamaktır. İlan, üçüncü kişiye, senedi ibraz etmek üzere yapılan bir çağrı mahiyetindedir. İlanda, bilinmeyen hamilden (örneğin, senedi bulan kişi), belirtilen süre içinde senedi mahkemeye ibraz etmesi, aksi takdirde senedin iptal edileceği belirtilir. İbraz için en az altı aylık bir süre tanınması gerekir. İlanın Türkiye Ticaret Sicil Gazetesinde ve mahkemenin belirleyeceği başka bir yerde ve en az üç defa yapılması gerekir.

Yapılan ilan sonuçsuz kaldığı takdirde mahkeme senedin iptaline karar verir. İptal kararının da ayrıca ilan edilmesi gerekir. Senet iptal edildiği takdirde hak sahibi (iptal için başvuran, senet kendi zilyetliğinde iken zayı olan kimse) hakkını doğrudan bu karar ile kullanabilir. Bu kapsamda söz konusu kişi, vadesi veya ödeme zamanı gelmişse, borçludan senet bedelinin ödenmesini veya henüz gelmemişse, yeni bir senet düzenlenerek kendisine verilmesini talep edebilir.

İptal üzerine ortaya çıkabilecek bir diğer ihtimal, senedin ve senedi elinde bulunduran kimsenin ortaya çıkmasıdır. Bu kimse, teorik olarak, senedi bulan, çalan veya senedi başka bir sebebe bağlı olarak elinde bulundurduğunu iddia eden bir kimse olabilir. Ortaya çıkan kimse örneğin iptale konu senedi haklı olarak devraldığını ileri sürebilir. Bu ihtimallerde, yani senedi elinde bulunduran kimsenin ortaya çıktığı ancak senedi mahkemeye veya hak sahibine teslim etmekten kaçındığı hâllerde mahkeme iptal başvurusu yapan kimseye, bu kişiye karşı senedin iade sini konu alan bir dava açması için bir süre verir. Bu süre içinde dava açılmazsa mahkeme borcu için konulan ödeme yasağını kaldırarak senedi getiren kişiye iade eder. Dava açıldığı takdirde ise senet üzerinde kimin hak sahibi olduğu buna göre belirlenir.

Emre Yazılı Senetlerin iptali

Bir emre yazılı senet iradesi dışında elinden çıkan kimsenin öncelikle mahkemeye müracaat ederek muhatap hakkında ödemeden men kararı istemesi gerekir. Başvuru üzerine mahkeme, ödemeyi meneden karar verir. Mahkeme bu kararda ayrıca muhataba, vadenin gelmesi üzerine senet bedelini tevdi etmeye izin verir ve tevdi yerini gösterir.

Senedi eline geçiren kişinin bilinmesi hâlinde, mahkeme; başvuru sahibine, senedin iadesi için dava açması süresi verir. Bu süre içinde dava açılmazsa mahkeme, muhatap hakkındaki ödeme yasağını kaldırır.

Senedi eline geçiren kimsenin bilinmemesi hâlinde (bu ihtimalde senedin ger çekten kayıp veya yok olup olmadığı da bilinmemektedir), mahkemeden senedin iptali talep edilebilir. Böyle bir ihtimalde iptale karar verebilmesi için mahkemeye senedin kendi elinde iken kaybolduğunu gösteren inandırıcı delillerin sunulması veya senedin esas içeriği hakkında açıklama yapılması gerekir.

Mahkeme bu açıklamaları inandırıcı bulduğu takdirde, senedi eline geçirenin, bunu belirli bir süre içinde getirmesi ve aksi takdirde senedin iptaline karar vereceği ihtarını içeren bir ilan yapılmasına karar verir. İlanda öngörülecek olan senedi getirme süresinin en az üç ay ve en çok bir yıl olması gerekir. Senedin vadesi gelmiş ve zaman aşımına uğrama ihtimali varsa mahkeme daha kısa bir süre de tanıyabilir. Süre, vadesi gelen senetler bakımından birinci ilan gününden, vadesi gelmeyen senetler bakımından ise vadenin gelmesinden itibaren işler. Bu ilan, Türkiye Ticaret Sicili gazetesi ile üç defa yapılır. Mahkeme, uygun göreceği daha başka ilan önlemlerine de başvurabilir.

İlanın amacı senedin dava açan kişiye değil, mahkemeye sunulmasıdır. Keza, senedin mahkemeye sunulması, davacının senet üzerinde hak sahibi olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle mahkeme, herhangi bir üçüncü kişi tarafından sunulan senedi alarak davacıya vermez. Böyle bir durumda mahkeme tarafından yapılacak iş, iade davası açması için davacıya uygun bir süre vermektir. Bu süre içinde dava açılmazsa mahkeme senedi getirene iade eder ve ödeme yasağını kaldırır.

Senet, verilen süre içinde mahkemeye sunulmazsa iptaline karar verilir. Senedin iptaline karar verilmesi hâlinde, senede bağlı olan hak kabul eden muhataba karşı artık senetsiz olarak kullanılabilir. Mahkeme, iptale karar vermeden önce, kabul edene, bedeli tevdi etme ve yeterli teminat karşılığında bunu ödeme yükümü öngörebilir. Bu teminat, senedi iyi niyetle iktisap eden kişinin uğraması muhtemel zararlar için öngörülmüştür. Senet iptal edildiği veya senetten doğan haklar diğer bir sebeple ortadan kalktığı takdirde, teminat geri alınır.

Kambiyo Senetleri (Poliçe Bono)

Türk Ticaret Kanunu'nun kıymetli evraka ilişkin üçüncü kitabının dördüncü kısmı "kambiyo senetleri"ne ayrılmıştır. Buna göre kambiyo senetleri, poliçe, bono ve çekten oluşmaktadır. Kambiyo senetleri, para gibi tedavül olanağı bulunan ve ticari faaliyetlerde kredi ve ödeme aracı olarak kullanılan ticari senetlerdir. Ancak, kısa ibraz sürelerine sahip olan çek, poliçe ve bonodan farklı olarak bir kredi aracı değil ödeme aracıdır. Ülkemizde, kambiyo senetlerinden bono ve çek yaygın bir şekilde kullanılırken poliçe sadece ithalat ve ihracat işlemleriyle sınırlı bir kullanım alanına sahiptir.

KAMBYO SENETLERİNİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

Türk Ticaret Kanunu, kambiyo senetlerini ayrı ayrı düzenlediği gibi bu senetlere ilişkin bazı ortak kurallar da getirmiştir. Kambiyo senetlerinin ortak özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Kambiyo senetleri bir para alacağını temsil ederler. Bu senetler Türk lirası cinsinden düzenlenebileceği gibi tedavüldeki bir yabancı para birimi üzerinden de düzenlenebilirler. Zira kambiyo senetleri uluslararası nitelik taşırlar, yurt dışına yapılacak ödemelerde de kullanılırlar.
- Kambiyo senetleri kanunen emre yazılı senetlerdir. Bu senetlerin emre yazılı olması esastır, kambiyo senetlerini nama yazılı düzenleyebilmek için açık bir şekilde "nama yazılıdır" veya "emre değildir" şeklinde bir kaydın düşülmesi gerekir. Kambiyo senetlerinden sadece çek hamiline düzenlenebilir, poliçe ve bono ise ancak nama veya emre yazılı olabilir.
- Kambiyo senetleri ibraz senetleridir. Alacağı tahsil edebilmek için, senet hamilinin borçlunun yerleşim yerinde senedi ibraz etmesi gerekir. Senet ibraz edilmedikçe borç ödenmez.
- Kambiyo senetleri tedavül senetleridir. Bu senetler, ticari hayatta yaygın olarak kullanılırlar. Poliçe, bono ve çekin devrinde, esas olarak ciro adı verilen oldukça basit bir işlem yapılır. Devir için senedin arkasının imzalanması yeterlidir. Bu yönüyle kambiyo senetleri vade gününe kadar para gibi tedavül eder, hem kredi aracı hem de ödeme aracı olarak kullanılırlar.
- Kambiyo senetleri para yerine geçen senetlerdir. Özellikle emre veya hamile yazılı olarak düzenlenen kambiyo senetlerinde, senette yazılı olan hakkın varlığı kabul edilir. Hamil, senedi kendisine devreden alacaklının haklarını değil, senette yazılı olan hakları devralır. Senetteki alacağın gerçekte mevcut olmaması hamili ilgilendirmez; hatır senedi olsa bile, borçlu, senedi iyi niyetle devralmış olan hamile senet bedelini ödemekle yükümlüdür. Asıl borç ilişkisine yönelik def'iler hamile karşı ileri sürülemez.

Hatır senedi: Bir kişinin gerçekte borcu olmamasına rağmen güvendiği kişilere kredi ve itibar sağlamak için borç senedi vermesidir.

Kambiyo, para ya da para yerine geçen belgelerin değiştirilmesi işlemidir.

KAMBYO SENETLERİNDE GEÇERLİ OLAN İLKELER

Kambiyo senetleri, kıymetli evrakin bir türünü oluşturduğundan, kıymetli evrakta ki genel ilkeler bu senetlerde de geçerlidir. Bu bağlamda kambiyo senetlerinde uygulama alanı bulan ilkeler şu şekilde sıralanabilir:

- Mütessesil Sorumluluk ilkesi
- Soyutluk ilkesi
- imzaların Bağımsızlığı ilkesi
- Özel Şartlarına Tabi Olması
- Özel Takip Usulü Uygulanması
- Sınırlı Sayı ilkesi

KAMBYO SENETLERİNİN ORTAK HÜKÜMLERİ

Kambiyo senetleri Türk Ticaret Kanunu'nda farklı hükümlere tabi tutulmakla birlikte ehliyet, temsil, aval ve ciro gibi konularda müşterek hükümler öngörülmüştür. Kanunun sistematığına bakıldığında ortak hükümler arasında olması gereken birçok konunun poliçe başlığı altında düzenlendiği, ancak bono ve çekte ilişkin maddelerde buralara atıf yapıldığı görülmektedir.

Kambiyo senetlerinin ortak ve farklı yönlerini aşağıdaki tablodan görebiliriz:

POLİÇE	BONO	ÇEK
Kredi aracı	Kredi aracı	Ödeme aracı
Havale özelliği gösterir	Ödeme vaadi niteliğindedir	Havale özelliği gösterir
Üç taraflı	İki taraflı	Üç taraflı
Muhatap herhangi bir gerçek veya tüzel kişi olabilir	Muhatap yok	Muhatap bir banka olabilir
Vadeli olabilir	Vadeli olabilir	Vade içermez
Herhangi bir kâğıda yazılabilir	Herhangi bir kâğıda yazılabilir	Bankalar tarafından bastırılır
Nama veya emre yazılı olabilir	Nama veya emre yazılı olabilir	Nama, emre veya hamiline yazılı olabilir

Ehliyet

Bir kişinin kambiyo senedi düzenlemesi, onun borç altına girmesine yol açar. Bu açıdan senedi düzenleyecek kişinin fiil ehliyetine sahip olması gerekir. Fiil ehliyeti olmayan bir kişi, her nasılsa kambiyo senedi düzenleyecek olursa bu senetten dolayı sorumlu tutulamaz; ehliyetsiz olduğunu ileri sürmek suretiyle borcu ödemekten kaçınabilir. Buna karşılık, imzaların bağımsızlığı ilkesinin bir sonucu olarak, senette imzası bulunan diğer kişiler sorumlu kalmaya devam ederler. Ehliyet senedin verildiği anda bulunmalıdır; kişinin daha sonradan ehliyetsiz hale gelmesi, senetten doğan sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Ehliyetin şartlarını be lirlerken, kişinin millî (vatandaşı olduğu ülke) kanunlarına bakılır.

Temsil

Bir kambiyo senedinin temsilci aracılığıyla düzenlenmesi ve imzalanması mümkündür. Bunun için, temsilciye “kambiyo taahhüdünde bulunma” yetkisini de kap sayacak şekilde vekâlet verilmesi gerekmektedir. TTK.m.678’e göre, yetkisiz temsilci tarafından imzalanan bir kambiyo senedine temsil olunan kişi icazet vermez se senet hükümsüz hâle gelmez; senetten dolayı imzayı atan temsilci sorumlu olur.

Yetkisiz temsilcinin senetten dolayı bizzat sorumlu tutulabilmesi için aşağıdaki şartlar aranır:

- Kanun veya sözleşmeden doğan bir temsil yetkisinin bulunmaması veya yetkinin sınırlarının aşılması
- Temsilci sıfatıyla imzayı atanın mümeyyiz olması
- Kambiyo senedini başkası adına imzalamış olması
- Adına senet düzenlenen kişinin bu işleme daha sonradan onay vermemiş olması
- Alacaklının iyi niyetli olması (yetkisiz temsil durumunu bilmeyerek senedi almış olması)

Temsil yetkisinin verilmesi kural olarak herhangi bir şekle bağlı değildir. Ancak, uygulamada kolaylık ve güvenlik sağlamak için temsilciye (vekâletname veya imza sirküleri gibi) bir temsil belgesi verilmesi tavsiye edilir. Nitekim TBK.m.504/3 uyarınca, “vekil, özel olarak yetkili kılınmadıkça dava açamaz, sulh olamaz, ha keme başvuramaz, iflas, iflasın ertelenmesi ve konkordato talep edemez, kambiyo taahhüdünde bulunamaz, bağışlama yapamaz, kefil olamaz, taşınmazı devredemez ve bir hak ile sınırlandıramaz”. Bu bakımdan, kambiyo senedi düzenleme yetkisi tanınan temsilcinin bu yetkisinin açık bir şekilde gösterilmesi gerekir.

Aval

Aval, TTK.m.700702’de düzenlenmiştir. Aval, kambiyo senedi nedeniyle sorumluluk taşıyan kişiler lehine verilen bir tür kefalet olup hamilin haklarını elde etmesi bakımından ek bir teminat sağlar. Buna göre, aval veren kişi (avalist), senedin ödenmemesinden dolayı hamile karşı soyut bir ödeme garantisi vermiş olur. Hamil, vadesi geldiği hâlde ödenmeyen senet bedelini tahsil edebilmek için keşideci ve cirantaların yanı sıra avalisti de takip edebilir.

Aval, genellikle senedin ön yüzüne “aval içindir” veya benzeri bir ibare yazılmak ve avalist tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Ancak, senedin ön yüzüne (muhatap ve keşideci dışında kalan biri tarafından) atılacak münferit bir imza da aval anlamına gelir. Senedin arka yüzüne veya alonja aval şerhi düşülecekse bunun açık bir şekilde ifade edilmesi gerekir. Zira herhangi bir açıklama yapılmadan senedin arka yüzünün imzalanması, ciro olarak kabul edilir. Buna karşılık, “kefil” veya “müteselsil kefil” gibi bir kayıtla kambiyo senedini imzalayan kişi, avalist sıfatıyla sorumluluk taşır.

Aval, senetteki bedelin tamamen ödenmesine ilişkin olabileceği gibi, kısmi aval de verilebilir.

Aval verecek kişi, kural olarak kambiyo ilişkisi dışında kalan üçüncü bir kişi olmalıdır. Ancak, senette zaten imzası bulunan bir kişi tarafından da aval verilmesi mümkündür. Örneğin; muhatap, lehtar veya cirantalar tarafından da aval verilebilir. Bu kuralın tek istisnası, TTK.m.784’te muhatap banka açısından öngörülmüş olan aval yasağıdır. Buna göre çekte muhatap banka aval veremez.

Aval, senette imzası bulunan ve sorumluluğu olabilecek herhangi bir kişi lehi ne verilebilir. Bu nedenle, aval şerhinde kimin lehine aval verildiğinin de gösterilmesi gerekir. Kimin için verildiği belirtilmemişse aval, düzenleyen için verilmiş sayılır.

Ciro

Ciro, emre yazılı senetleri devretmek amacıyla senet üzerine yapılan ve çifte yetki veren bir devir işlemidir. Bu işlem sayesinde, senedin yeni hamili, senet bedelini borçludan tahsil etme (kabzetme) yetkisini kazanır; senet borçlusu da borcunu senedin ciro edildiği kişiye ödemeye yetkili kılınmış olur. Kambiyo senetleri açıkça emre yazılı olmasa da ciro ve zilyetliğin geçirilmesi yoluyla devredilebilirler.

Ciro, soyut bir devir işlemidir; hamile, alacaklının sadece senetten doğan haklarını devreder. Taraflar arasındaki temel ilişkiden kaynaklanan borç ve yükümler, ciro edilene intikal etmez. Bu borç ve yükümlerden alacaklı sorumlu kalmaya devam eder. Bunun gibi, asıl alacağa ilişkin teminat ve cezai şartlar da senede bağlı olmadıklarından ciro yolu ile karşı tarafa geçmezler. Senedi ciro yoluyla alan kişi, ödeme için ibraz, protesto, asıl borçlu ve senetle taahhüt altına giren diğer kişileri takip etme gibi kambiyo ilişkisinden kaynaklanan yetkileri de elde etmiş olur.

Senedi ciro eden kişiye “ciranta” adı verilir. İlk ciroyu lehtar yapar. Giro, kambiyo ilişkisi dışındaki kişilere yapılabileceği gibi, poliçeyi kabul etmiş olsun veya olmasın muhataba, keşideciye veya senet ile borç altına girmiş olanlardan herhangi birine de yapılabilir. Bu kişiler, senedi yeniden ciro edebilirler. Bu kuralın tek istisnası, çekte görülür. Çekte muhatap bankanın hesabın bulunduğu şubesine yapılan ciro makbuz hükmündedir. Buna karşılık, muhatabın birden fazla şubesi olup da ciro, çekin üzerine çekildiği şubeden başka bir şube üzerine yapılmışsa ciro makbuz niteliği taşımaz (istisnanın istisnası); çek bu şube tarafından hesabın bulunduğu şubeye ciro edilerek oradan tahsil edilebilir.

Alonj, bono, çek ve poliçenin arka yüzünde işlem yapmak için yer kalmadığında yapılacak işlemler için bono, çek veya poliçeye eklenen kâğıt parçasıdır.

Cironun şekli

Ciro, kambiyo senedinin arka yüzüne yapılır, burada yer kalmamışsa senede Alonj eklenir ve ciro işlemi alonja yapılır. Giro, nama yazılı senetlerdeki temlik beyanından farklı olarak senetten ayrı bir kâğıda yapılamaz. Açık bir şekilde ifade edilmek koşuluyla ciro senedin ön yüzüne de yapılabilir.

Ciro, tek başına senetten doğan hakların devrini sağlamaz; devir işleminin tamamlanması için, senet zilyetliğinin de karşı tarafa nakledilmesi gerekir. Aynı şekilde, ciro yapılmaksızın sadece senet zilyetliğinin devri de (son cironun beyaz ciro ile yapılmış olduğu hâller dışında) senet üzerinde hak sahibi olma olanağını vermez.

Kambiyo senetlerinde ciro işlemlerinin lehtardan başlayarak son hamile kadar uzanan bir zincir şeklinde yapılması gerekir. İlk ciroyu, senet lehtarı veya onun temsilcisi yapmış olmalıdır. Daha sonra ise senedin yetkili hamili kim ise onun yapacağı ciro ile senetten doğan hakların devri sağlanır. Giro işlemlerinin birbirini ta kip etmemesi, ciro zincirinde kopukluğa neden olur ve borçlunun bu yüzden ödemedi kaçınmasına imkân verir.

Cironun iki ayrı şekilde yapılması mümkündür: Tam ciro ve beyaz ciro.

Tam Ciro: Ciro beyanında senedin devredildiği kişinin adı ve soyadı ile bu kişiye ödeme yapılmasını isteyen bir ödeme emri ile cirantanın imzası yer aldığı takdirde, tam ciro söz konusu olur. Örneğin; “Osman Al emrine ödeyiniz, Orhan Bol (imza)”. Ciro beyanı imzalanırken tarih atılması da mümkündür. Aslında ciro sırasın da tarih yazmaya gerek yoktur. Ancak, cirantanın işlem sırasında ehil olup olmadığını veya cironun ne zaman yapıldığını belirlemek açısından tarih yazılmasında yarar vardır. Zira tarihsiz ciro protesto için gerekli olan sürenin geçmesinden önce yapılmış sayılır.

Senedi tam ciro ile alan hamil, isterse senetten doğan hakları bizzat kullanır, is terse senedi başka birine ciro yoluyla devreder. Tam ciro ile devralan hamilin, senedi elden teslim suretiyle devretmesi mümkün değildir.

Beyaz Ciro: Ciro yapılan kişinin gösterilmediği hâllerde beyaz ciro söz konusu olur. Beyaz ciroda, ciranta, “ödeyiniz” yazıp imzalamak veya sadece imza atmak suretiyle senedi karşı tarafa verir. Hamiline yapılan ciro da beyaz ciro hükmündedir.

Beyaz ciro, kambiyo senedinin hukuki niteliğinde bir değişiklik meydana getirmez ancak senedin hamile yazılı bir senet gibi devredilmesine imkân verir. Böylece, bir kez beyaz ciro yapıldıktan sonra, hamilin ve ondan sonra gelen kişilerin ciro yapmasına gerek kalmaz, senedi elden teslim suretiyle de devredebilirler.

Cironun Zamanı

Kural olarak ciro vadeye kadar yapılır. Çünkü cironun amacı senedin tedavülünü sağlamaktır. Vadesi gelmiş bir senedin artık tedavülünden bahsedilemeyeceğinden vade gününden sonra ciro yapılması olağan bir durum olmayacaktır. Ancak vade gününden sonra yapılan ciro da geçerlidir, vadeden önce yapılan ciro ile aynı hükümleri doğurur.

Buna karşılık, ödememe protestosu düzenlendikten veya bu protesto için gerekli olan iki iş günlük süre geçtikten sonra yapılan ciro, alacağın temlik hükmündedir. Protesto süresi dolduktan sonra da ciro yapılabilir ancak hukuki sonuçları vadeden önce yapılan cirodan farklıdır.

Protesto süresinin geçmesinden sonra yapılan ciroya bağlanan hukukî sonuçlar şunlardır:

- Devredene karşı ileri sürülebilecek kişisel def’iler senedi devralana karşı da kullanılabilir.
- Ciro teminat işlevini kaybeder. Sonraki devirlerdeki cirantalar bakımından ödeme yükümlülüğü doğmaz.
- Senedin devri amacıyla yapılan izleyen cironun tamamı alacağın temlik hükmündedir.

Cironun Türleri

Ciro, yapılış amacına göre üçe ayrılır: Temlik cirosu, rehin cirosu ve tahsil cirosu.

Temlik Ciro: Kambiyo senedinden doğan bütün hakları devretmek amacıyla yapılan ciroya temlik cirosu adı verilir. Cironun hangi amaçla yapıldığı gösterilmemişse temlik için yapıldığı kabul edilir. Bu nedenle, temlik cirosu, tam ciro şeklinde yapılabileceği gibi beyaz ciro da temlik cirosu olarak kabul edilir. Buna göre, “Osman Al emrine ödeyiniz, Orhan Bol (imza)” veya “Orhan Bol (imza)” şeklinde yapılan bir ciro temlik cirosu sayılır.

Temlik cirosu, cironun bütün (temlik, teşhis ve teminat) işlevlerini bünyesinde barındırır. Temlik cirosu ile senedi teslim alan kişi, senedin meşru hamili olur, bu sıfatla senetten doğan bütün hakları kullanabilir. Senedi ödeme için ibraz edebileceği gibi başkalarına devretme, senedi tahsile verme, rehnetme, ödememe hâlinde protesto vb. işlemleri yaptırma, başvuru borçlularını takip etme gibi yetkilere sahiptir.

Rehin Ciro: Rehin cirosu, kambiyo senedini bir borca karşılık olarak teminat göstermek amacıyla yapılır. Rehin cirosu, mutlaka tam ciro şeklinde yapılmalıdır çünkü beyaz ciro ile verilen bir senet karşı tarafa temlik edilmiş sayılır. Hâlbuki rehin cirosu yapan kişinin gayesi, senedi devretmek değil, rehin vermektir.

Rehin cirosunda tam ciroda bulunması gereken hususların (senedin devredildiği kişinin adı ve soyadı, ödeme emri, cirantanın imzasının) yanında, “bedeli rehindir”, bedeli teminattır” veya “teminat içindir” şeklinde bir ibare de bulunmak zorundadır. Örneğin, “Türkiye İş Bankası AŞ. Çarşamba Şubesi emrine ödeyiniz, bedeli teminattır, Orhan Bol (imza)” şeklinde yapılmış bir ciro, rehin cirosu niteliği taşır.

Police ve bonoda rehin cirosu yapılabildiği hâlde, çekte rehin cirosu yapılamaz.

Çünkü çek bir ödeme aracı olup kısa ibraz sürelerine sahiptir.

Tahsil Ciro: Kambiyo senedi bedelinin başka birine ödenmesini sağlamak amacıyla yapılan ciroya tahsil ciro adıyla verilir. Tahsil ciro da rehin cirosunda olduğu gibi, tam ciro şeklinde yapılmalıdır. Tahsil cirosunda ayrıca “bedeli tahsildir”, “tahsil için”, “benim adıma” veya “vekilim olarak” şeklinde bir ibareye de yer verilir.

Tahsil cirosunda hamil ile ciranta arasında bir vekâlet ilişkisi vardır. Tahsil cirosunda cirantanın amacı, senetten doğan bütün hakları hamile devretmek değildir, kendi adına senet bedelini kabz etme yetkisini karşı tarafa vermek istemektedir. Hamil ise ciranta adına ve hesabına senedi tahsil etme görevini üstlenmiştir. Bu nedenle, tahsil cirosunda hamil, rehin cirosundan farklı olarak kendi adına hareket etmez, cirantanın vekili sıfatıyla işlem yapar. Tahsil ettiği tutarı, cirantaya vermek le yükümlüdür.

POLİÇE

Polîçe, bir kişinin (keşideci/düzenleyen) karşı tarafa (lehtara) olan borcunun üçüncü bir kişi (muhatap) tarafından ödenmesini sağlamak amacıyla düzenlediği havale niteliği taşıyan bir kambiyo senedir. Polîçe, TTK da düzenlenmiş olan referans niteliğindeki kambiyo senedir. Gerçekten, kanunda bono ve çeke ilişkin olarak sadece bu senetlere özgü hükümlere yer verilmiş, diğer hususlarda polîçe hükümlerine atıf yapılarak polîçenin diğer kambiyo senetlerine ilişkin kurallara kaynaklık etmesi sağlanmıştır. Kanundaki ayrıntılı düzenlemenin tam tersine, polîçe uygulamada en az kullanılan kambiyo senedir.

Polîçe, ülkemizde daha çok dış ticaret işlemlerinde bankalar aracılığıyla yapılacak ödemelerde (kabul kredilerinde) kullanılmaktadır.

Polîçede, muhatap, düzenleyen (keşideci) ve lehtar olmak üzere üç taraf bulunur. Keşideci, polîçeyi düzenleyen; muhatap polîçeyi ödeyecek olan lehtar ise ödemenin yapılacağı kişi (senedin alacaklısı) durumundadır. Keşideciden polîçeyi alan lehtar, vade günü muhataba ibraz ederek alacağını tahsil eder. Muhatap, polîçeyi kabul ettiğine dair bir imza atmadığı sürece polîçeyi ödemek zorunda değildir; imzası olmadığı sürece polîçeden dolayı sorumlu tutulamaz.

Polîçede Şekil Şartları

Polîçenin unsurları TTK ile düzenlenmiştir. Bu hükümler incelendiğinde, polîçedeki unsurların “zorunlu unsurlar”, “yedekli unsurlar” ve “isteğe bağlı unsurlar” olmak üzere üç gruba ayrıldığı görülmektedir.

Zorunlu Unsurlar

Polîçede altı adet zorunlu unsur mevcuttur. Bunlardan herhangi birinin eksikliği veya kanunda öngörülen şekilde yazılmaması senedin polîçe niteliğini kazanmasına engel olur. Türk Ticaret Kanunu’nda öngörülen zorunlu unsurlar şunlardır:

Polîçe Kelimesi

Senet metninde bulunması gereken ilk unsur “polîçe” kelimesidir. Polîçe kelimesi, başlık hâlinde değil, senet metni içinde “işbu polîçe karşılığında...” gibi yazılmalıdır. Bu sayede, herhangi bir senedin üzerine sonradan polîçe kelimesini yazarak o senede polîçe niteliği kazandırılması tehlikesinin önüne geçilmiş olur.

Polîçenin Türkçe olarak düzenlenmesi zorunlu değildir. Hatta çoğu kez, dış ticaret işlemlerinde kullanılması nedeniyle İngilizce olarak polîçe düzenlendiği görülür. Bu durumda, polîçe kelimesinin o dildeki yasal karşılığının (Örneğin; İngilizcede Bill of Exchange kelimesinin) senette yer alması gerekir.

Kanunda öngörülen diğer zorunlu unsurları taşıdığı hâlde, sadece polîçe kelimesini içermeyen emre yazılı senetler, TTK gereğince “emre yazılı havale” olarak kabul edilir. Emre yazılı havale kural olarak polîçe hükümlerine tabidir.

Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesine İlişkin Havale

Polîçe ile muhataba belirli bir bedeli ödemesi hususunda kayıtsız şartsız bir havale yapılır. Bu nedenle senet metni “işbu polîçe karşılığında Ali Ak veya emrine yalnız yüz bin Türk Lirası ödeyiniz” vb. bir ibareye yer verilir.

Polîçedeki bedel belirli olmalıdır. Bedel nakit (para) olarak ve net bir şekilde gösterilir. Örneğin, “200 dolar veya 100 Euro ödeyiniz” şeklinde bedel yazılamaz. Buna karşılık, “250 ABD Doları veya Türk Lirası karşılığı” şeklindeki bir kayıt geçerlidir. Polîçeye bir malın teslimi veya kıymetli evrakın verilmesi gibi kayıtlar düşülemez. Bedelin Türk Lirası olması şart değildir; yabancı bir ülkenin para birimi de kullanılabilir.

Yabancı para üzerinden düzenlenen poliçelerde, bu tutarın aynen ödenmesi veya vade günündeki rayiç bedel üzerinden Türk Lirası karşılığının istenebileceğine dair kayıtlar da konulabilir. Aynen ödeme kaydı bulunmadığı takdirde, muhatap poliçe bedelini öderken Türk Lirası karşılığını hesaplayarak da ödeme yapabilir. Poliçe bedeli, düzenlenme ve ödeme yeri olan ülkelerde aynı adı taşıyan fakat değerleri birbirinden farklı olan para ile gösterildiği takdirde ödeme yerindeki para kastedilmiş sayılır.

Kabul Kredisi: Dış ticaret işlemine konu olan mal bedelinin, ithalatçı tarafından malın teslim alınmasından belirli bir süre sonra (poliçe vadesinde) ödeneceğini satıcıya temin etmek üzere açılan ve lehtarın ibraz edeceği vadeli bir poliçenin banka tarafından kabulü suretiyle kullanılacak olan bir kredidir.

Poliçede bedel hem yazı hem de rakamla gösterilir. Bunlar arasında bir fark olduğu takdirde, yazıya itibar edilir. Buna karşılık, poliçe bedeli, yalnız yazı ile veya yalnız rakamla birden fazla kez yazılmış olup da bedeller arasında fark bulunursa en az olan bedel geçerli sayılır.

Poliçedeki havalenin kayıtsız şartsız olması gerekir. Bedelin ödenmesi herhangi bir şarta bağlanmamalıdır. “Mallar teslim edildiği takdirde... TL ödeyiniz”, “hesabımız uygunsam... TL ödeyiniz” veya “nezdinizde doğacak alacağım... TL ödeyiniz” gibi kayıtlar poliçe kavramıyla bağdaşmaz. Bu tür bir şartı içeren senetler poliçe hükmünde değildir.

Muhatabın Adı ve Soyadı

Muhatap poliçede yazılı bedeli ödemesi istenen kişidir. Dolayısıyla poliçede muhatabın ismen gösterilmesi gereklidir. Muhatabın kim olacağını keşideci belirler. Muhatap poliçenin aslî unsurudur, muhatapsız poliçe olmaz. Poliçede muhatap gerçek kişi ise ad ve soyadı; tüzel kişi ise unvanı yazılarak gösterilir. Muhatabın adının yazılacağı yer kanunda gösterilmemiştir. Uygulamada, muhatap, poliçenin sol alt köşesinde gösterilmektedir.

Lehtarın Adı ve Soyadı

Lehtar, lehine poliçe düzenlenen ve senette yazılı tutarın ödenmesi istenen kişidir (senet alacaklısı). Poliçenin hamile yazılı olarak düzenlenmesi mümkün olmadığından, poliçe kime veya kimin emrine ödenecekse onun ad ve soyadını açık bir şekilde içermelidir. Lehtar, gerçek veya tüzel kişi olabilir. Lehtarın varlığı, poliçedeki şekil şartının yerine gelmesi bakımından önem taşır; bu yüzden lehtarın hayali bir kişi, ehliyetsiz veya kısıtlı bir kişi olması da mümkündür. Hatta keşideci kendisini veya muhatabı lehtar olarak gösterebilir.

Lehtar tek kişi olabileceği gibi birden fazla kişi de olabilir. Birden fazla kişinin lehtar olarak gösterildiği hâllerde, bu kişilerin müteselsilen alacaklı oldukları yazılmamışsa alacaklılardan her birinin payı oranında talep hakkına sahip olacağı kabul edilir.

Lehtarın ad ve soyadının poliçenin neresine yazılacağı hususunda kanunda bir hüküm yoktur. Uygulamada lehtarın kim olduğu senet metni içinde gösterilmektedir.

Düzenlenme Tarihi

Poliçede mutlaka bulunması gereken unsurlardan biri de düzenlenme (keşide) tarihidir. Kural olarak poliçe hangi günde düzenlenmişse o günün tarihi senet üzerine yazılır. Ancak, gerçek düzenlenme günü yerine başka bir tarihin yazılması poliçenin geçerliliğini etkilemez.

Düzenleyenin imzası

Keşideci poliçeyi düzenleyen kişidir. Poliçe muhatap tarafından kabul edilinceye kadar poliçenin borçlusu da onu düzenleyendir. Poliçeyi düzenleyen, poliçenin kabul edilmemesi ve ödenmemesinden sorumludur. Bu bakımdan, düzenleyenin imzasının senet içeriğini kapsayacak şekilde poliçenin alt kısmına atılması gereklidir. İmza el yazısı ile atılmalıdır. Mekanik bir araç, parmak basmak veya mühür kullanmak suretiyle poliçe imzalanamaz. Aynı şekil de poliçe, bono, çek, makbuz senedi, varant ve kambiyo senetlerine benzeyen senetler güvenli elektronik imza ile düzenlenemez. Bu senetlere ilişkin kabul, aval ve ciro gibi senet üzerinde gerçekleştirilen işlemler güvenli elektronik imza ile yapılamaz.

Yedekli Unsurlar

Poliçenin iki zorunlu unsuru bakımından kanunda yedek (alternatif) öngörülmüştür. Buna göre, düzenlenme yeri ile ödeme yeri açık bir şekilde gösterilmeyecek olursa kanunda alternatif olarak gösterilen yere bakılır; burada da bir yer adı gösterilmemişse poliçe geçersiz olur.

Düzenlenme Yeri

Keşide (düzenlenme) yeri, poliçenin düzenlendiği yer olup senette gösterilmek zorundadır. Düzenlenme yeri gösterilmemişse düzenleyenin adının yanında yazılı olan yer düzenlenme yeri sayılır; burada da bir yer adı yoksa senet poliçe olmaktan çıkar.

Ödeme Yeri

Poliçenin ödeneceği yer de senette gösterilmesi zorunlu unsurlardan biridir. Ancak, ödeme yeri belirtilmemişse poliçe muhatabın adının yanındaki yerde ödenir. Bu da gösterilmemişse senet poliçe niteliğini kazanamaz.

Ödeme yerinin yazılma şekline göre poliçe, “adresli poliçe” veya “yerleşim yerli poliçe” adını alır:

Ödeme yeri muhatabın yerleşim yerinin bulunduğu yerde olmakla birlikte farklı bir adres olarak gösterilmişse adresli poliçe gündeme gelir. Düzenleyen, muhatabın yerleşim yerinin bulunduğu mülki birlik (şehir) içinde başka bir adres göstermekle adresli poliçe düzenlemiş olur. Adresli poliçede, senet bedelini ödeyecek kişinin muhatap olması zorunlu değildir. Ödemeyi yapacak olan kişi, muhatabın kendisi olabileceği gibi üçüncü bir kişi de (örneğin bir banka) olabilir.

Muhatabın yerleşim yerinin bulunduğu yerin mülki sınırları dışındaki bir yerin ödeme yeri olarak gösterilmesi hâlinde, yerleşim yerli poliçe söz konusu olur. Adresli poliçede olduğu gibi yerleşim yerli poliçede de ödemeyi muhatabın yerine başka bir kişi yapabilir. Yerleşim yerli poliçe düzenlenirken ödemeyi yapacak kişi gösterilmemişse muhatap kabul şeklinde aynı yerde olmak kaydıyla ödeyecek kişiyi göstermeye yetkili sayılır.

İsteğe Bağlı Unsurlar

Poliçede bazı kayıtların konulması Tarafların isteğine bırakılmıştır. Bu kayıtlar konulduğu takdirde istenilen sonuçları doğurur ancak poliçede bunların yazılmaması senedin geçerliliğini etkilemez. Buna karşılık, kanunun öngörmediği bir kayıt poliçeye yazılacak olursa bu kayıt zorunlu unsurlardan birini zedelediği sürece yok sayılır.

Poliçeye yazılabilecek isteğe bağlı unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

- Vade
- Bedel kaydı (bedeli nakden alınmıştır vb.)
- Karşılık kaydı (... Tarihli faturadan dolayı ödeyiniz vb.)
- ihbar kaydı (mektuba atfen ödeyiniz vb.)
- Hesaba kaydı (... Hesabına ödeyiniz vb.)
- ihbardan vazgeçme kaydı
- Olumsuz emre kaydı (emre yazılı değildir vb.)
- Sorumsuzluk kaydı (ödememe veya kabul etmemeden sorumlu değilim vb.)
- Ciro yasağı (işbu poliçe ciro edilemez vb.)
- Kabule arz yasağı veya şartı (işbu poliçenin kabule arzı zorunludur vb.)
- Aynen ödeme kaydı
- Masrafsız iade (protestosuz vb.)
- Yetki kaydı (uyuşmazlık halinde Samsun mahkemeleri yetkilidir vb.)

Poliçede Vade

Poliçede vade yazılması zorunlu değildir; Vadesi gösterilmeyen poliçenin görüldüğünde ödenmesi şart edilmiş sayılır. Poliçede vadeye ilişkin hükümler, bono hakkında da uygulama alanı bulur.

Poliçede vade dört ayrı şekilde yazılabilir:

Belirli Bir Gün Vadeli Poliçe

Senette vade gününün belirli bir tarih yazılarak gösterildiği hâllerde söz konusu olur. 10 Mart 2019 gibi. Böylece, hamil senedi o tarihte ibraz ederek alacağı tahsil eder. Ancak, senette yazılı tarih, bir resmî tatil gününe rastlarsa poliçenin ödeneceği gün, tatili izleyen ilk iş günü olacaktır.

Keşide Gününden Belirli Bir Süre Sonra Vadeli Poliçe

Senet üzerine 45 gün, 3 ay, iki yıl gibi bir süre yazıldığı takdirde, ödemenin yapılacağı gün düzenlenme tarihine bu sürenin ilavesi suretiyle hesaplanır. Arada geçen zamandaki tatil günlerinin bir önemi yoktur. Ancak, vade günü tatile denk gelirse, ödeme günü tatili izleyen ilk iş gününe sarkar. Örneğin; senedin düzenlenme tarihi 4.12.2019 ve vade kısmına 25 gün yazılmışsa ödeme günü 29.12.2019 olacaktır, ancak bugün tatil (Pazar) olduğundan, 30.12.2019 Pazartesi günü ödeme yapılması gerekmektedir. Poliçede yazılı süreler hesaplanırken ilk gün dikkate alınmaz.

Görüldüğünde Vadeli Poliçe

Poliçeye “görüldüğünde” veya “ibrazında ödeyiniz” gibi bir kayıt düşülmüş ya da hiç vade yazılmamışsa poliçe görüldüğünde vadeli sayılır. Bu tür poliçelerin düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde ödeme için ibraz gerekir. Bu tür poliçeler muhataba kabul için ibraz edilmez, doğrudan doğruya ödeme için ibraz edilirler.

Görüldüğünde ödenecek poliçelerde belirli bir tarihten önce senedin muhataba ibrazı yasaklanabilir. Bu durumda, bir yıllık ibraz süresi düzenlenme tarihinden değil, ibraz yasağının bittiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Öte yandan keşideci, poliçeye koyacağı bir kayıtle ibraz süresini azaltma veya uzatma yetkisine sahip olduğu hâlde, cirantalar bu süreyi sadece azaltabilirler.

Görüldükten Belirli Bir Süre Sonra Vadeli Poliçe

Poliçede vade yazılırken “kabulünden üç ay sonra ödeyiniz” gibi bir kayıt düşülecek olursa görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçe ile karşılaşılır. Bu tür poliçelerin muhataba kabul için ibrazı zorunludur; zira vade, kabul şerhinde yazılı tarihten itibaren işlemeye başlar. Kabul şerhinde tarih yazılmadığı takdirde, hamil protesto keşide ederek vade süresinin işlenmesini sağlar. Protesto da yapılmamışsa poliçenin kabule arzı için geçerli olan (bir yıllık) sürenin son günü muhataba ibraz edilmiş olduğu varsayılır ve süre bu tarihten itibaren hesaplanır.

Poliçede Kabul

Kabul, muhatabın vade günü poliçede yazılı tutarı ödeme yükümü altına girmesi ni sağlayan soyut bir irade açıklamasıdır. Muhatap, poliçenin düzenlendiği anda herhangi bir sorumluluk taşımaz. Kabul işlemi yapıldıktan sonra poliçenin asıl borçlusu keşidecidir. Muhatap, kabul beyanında bulunmakla kambiyo ilişkisine girer ve asıl borçlu sıfatını elde eder. Poliçeyi kabul etmiş olan muhatap vade günü ödeme yapmayacak olursa hamil tarafından takip edilebilir.

Kabul işlemi, kambiyo senetlerinden sadece poliçeye özgü bir işlemdir. Çekte ise kabul yasağı vardır. Buna karşılık bono, iki Taraflı bir ilişkiye dayanır; bu yüz den bonoda muhatap bulunmamakla birlikte bonoyu düzenleyen kişi, hamile karşı “poliçeyi kabul etmiş muhatap gibi” sorumluluk taşır.

Muhatabın poliçeyi kabul edip etmemesi, düzenleyen ile arasındaki ilişkiye dayanır. Muhatap ile düzenleyen arasında yapılan anlaşma çerçevesinde, muhatap keşideci tarafından düzenlenecek poliçeleri kabul edeceğini taahhüt etmiştir. Ancak, muhatap temel ilişkiye göre gerçekte düzenleyene borçlu olsa bile poliçeyi kabul etmek zorunda değildir. Diğer bir deyişle, muhatap poliçeyi kabul etmeye zorlanamaz.

Kabul Beyanı ve Şekli

Kabul işlemi, muhatap tarafından poliçe üzerine “kabul edilmiştir” veya “vade günü tarafımdan ödenecektir” gibi bir kayıt yazılıp imzalanmak suretiyle yapılır. Poliçenin ön yüzüne muhatabın sadece imza atması da kabul yerine geçer. Bunun dışında muhatap, hamile veya poliçede imzası bulunan diğer kişilere poliçeyi kabul ettiğini yazılı şekilde bildirecek olursa bu kişilere karşı kabul beyanı çerçevesinde sorumlu olur. Kabul şerhinde tarih olması gerekmez.

Muhatap, kabul işlemi sırasında poliçeyi bizzat imzalayabileceği gibi temsilcisi aracılığıyla da taahhütte bulunabilir. Bu imzanın atılmasıyla muhatabın poliçedeki sorumluluğu doğmuş olur. Ancak, muhatap poliçeyi hamile geri vermeden önce imzasını çizecek olursa kabul işlemi yapılmamış sayılır.

TTK. Gereğince kabul beyanı, kayıtsız şartsız olmalıdır. Şarta bağlı şekil de yapılan kabul işlemi, tamamen geçersiz olur. Bununla birlikte hamil, şartlı kabulü benimseyerek muhatabı kabulündeki koşullarla sorumlu tutmamakta özgür bırakılmıştır; ister şartlı kabulü benimser, isterse kabul etmeme protestosu düzenleterek başvuru hakkını kullanır.

Kabul beyanının şarta bağlanamayacağı kuralının iki istisnası vardır:

- Kısmî kabul geçerlidir.
- Başka bir adreste ödeme (adresli poliçe) şartı konulabilir.

Kabul için ibraz

Poliçenin tedavüle çıkarılması iki ayrı şekilde olur. İlk olarak keşideci, muhatabın kabul şerhini aldıktan sonra poliçeyi tedavüle çıkarma yoluna gidebilir. Bu durum da keşideci poliçeyi düzenledikten sonra muhataba ibraz etmeli ve kabul beyanını imzalatarak lehtara vermelidir. Kabul şerhini içeren bir poliçenin tedavülü daha kolay olur. Ancak, keşideci, muhatabın kabul beyanı olmadan da poliçeyi tedavüle çıkarabilir. Kabul şerhi olmadan tedavüle çıkarılmış olan poliçeyi kabul için ibraz etme görevi senet hamiline düşer.

Hamil bu yetkisini kullanırken muhataba bizzat başvurabileceği gibi poliçeyi kabul için muhataba üçüncü bir kişiyle de gönderebilir. Böylece, poliçenin herhangi bir zilyedi senedi muhataba kabul için ibraza yetkili olmaktadır. Muhatap, bizzat hamilin başvurmasını isteyemez; aksi hâlde poliçeyi kabul etmemiş sayılır.

Kabul için ibraz, poliçenin düzenlendiği andan vade gününe kadar yapılabilir. Poliçe, vade günü kabule arz edilemez; vade gününde yapılan ibraz, ödeme için ibraz sayılır. Bununla birlikte, vade günü veya daha sonra poliçeyi kabul eden muhatap bu beyanından dolayı genel hükümlere göre sorumlu olur.

İbraz süresi içinde hamil, dilediği zaman poliçeyi kabul için muhataba ibraz edebilir. Ancak, düzenleyen kabule arz süresini azaltma veya arttırma yetkisine sahiptir. Bunun gibi cirantalar da bu süreyi kısaltmaya yetkili sayılırlar. Görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçelerde, düzenleyen ayrıca bir süre belirlememişse ibraz süresi düzenlenme tarihinden itibaren bir yıldır.

İbrazın ihtiyarılığı: Kabul için ibraz, poliçeden doğan hakların kullanılması bakımından kural olarak zorunlu değildir. Hamil, isterse poliçeyi kabul için ibraz eder, isterse vade gününe kadar bekleyerek doğrudan ödeme talebiyle muhataba başvurabilir. Ancak, bazı durumlarda poliçenin kabule arzı yasaklanabileceği gibi, ibraz zorunluluğunu doğuran hâller de ortaya çıkabilir.

22

Yasaklanması: Poliçenin kabule arzının yasak olduğu üç durum vardır:

- Keşidecinin kabule arzı süresiz şekilde yasakladığına ilişkin olarak poliçeye bir kayıt düşmesi
- Keşidecinin kabule arzı belirli bir süre için yasaklaması
- Poliçenin görüldüğünde vadeli olması

Bu hâllerden herhangi birinin mevcut olduğu durumlarda, hamil, poliçeyi kabul için ibraza yetkili değildir. Hamil, sadece ödeme için ibraz hakkına sahiptir.

İbrazın Zorunlu Olduğu Hâller: Bazı hâllerde poliçenin özelliği veya üzerindeki kayıtlardan dolayı kabule arzı gerekebilir. Örneğin, görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçelerde, vadenin işlemeye başlaması için poliçenin muhataba ibraz edilmesi şarttır. Benzer bir durum yerleşim yerli poliçede de söz konusudur. Bu hâlde, muhatabın ödeme yerini öğrenebilmesi için kendisine poliçenin ibraz edilmesi gerekir. Kabul için ibrazın düzenleyen veya cirantalar tarafından zorunlu kılındığına ilişkin kayıtlar taşıyan poliçelerde de kabule arz mecburiyeti ortaya çıkar.

Buna göre, kabule arzın zorunlu olduğu hâller şu şekilde sıralanabilir:

- Görüldükten belirli bir süre sonra vadeli poliçeler
- Yerleşim yerli poliçeler
- Düzenleyenin ibraz şartını koyduğu poliçeler
- Cirantanın ibraz şartını koyduğu poliçeler

Sonuçları: Poliçenin kabul için ibrazı sonrasında üç ayrı durumla karşılaşılabilir: Muhatap kendisine kabul için ibraz edilen poliçeyi vade günü ödemeyi kabul etmek isterse senet üzerine bir kabul beyanı yazıp imzalayarak hamile geri verir. Poliçeyi kabul etmiş olan muhatap, senedin asıl borçlusu sıfatını kazanır. Muhatap, poliçeyi kabul etmekle bedelini vadede ödemeyi taahhüt etmiş olur.

Muhatabın poliçeyi kabul edip etmeme kararını verebilmesi için bazen hesaplarını incelemesi gerekebilir. Bu durumda, kanun muhataba poliçenin ertesi gün yeniden ibrazını isteme hakkını vermiştir. Hamil, muhatabın bu isteğini reddedemez; kabul etmek zorundadır. Muhatap ise ertesi gün yeniden ibraz edilen poliçeyi kabul edip etmemekte serbesttir.

Muhatabın poliçeyi kabul etmemesi, reddetmesi de mümkündür. Bu durumda, poliçenin kabul için ibraz zorunluluğunun olup olmamasına göre farklı sonuçlarla karşılaşılır:

Kabul için ibrazın zorunlu olduğu poliçelerde; hamil kabul etmeme protestosu keşide ederek vadeden önce müracaat borçlularına başvuru hakkını kullanır. Kabul edilmemiş bir poliçenin başvuru borçluları, düzenleyen, avalist ve cirantalardan ibarettir. Hamil, kabul için ibraz süresi içinde poliçeyi muhataba ibraz etmez veya kabul etmeme protestosu çekmezse başvuru hakkını kaybeder.

Kabul için ibrazın zorunlu olmadığı poliçelerde; hamil, seçimlik hakka sahip olur. Buna göre, muhatabın poliçeyi kabul etmemesi üzerine hamil isterse kabul etmeme protestosu çekerek vadeden önce başvuru hakkını kullanır. İsterse protesto çekmeksizin vade gününe kadar bekleyip poliçeyi muhataba ödeme için ibraz eder; bu ikinci ibraza rağmen ödeme yapılmaması hâlinde ise bu kez öde meme protestosu düzenleyerek başvuru hakkından yararlanır.

Poliçenin Ödenmesi

Poliçenin ödenmesi TTK. ile düzenlenmiştir. Buna göre, poliçenin ödenebilmesi için muhataba ibrazı gerekir. Ödeme için ibraz işlemi sırasında poliçenin aslını ibraz etmek şarttır. Senedin fotokopisi veya onaylı bir sureti ile ödeme talebinde bulunulamaz. Poliçe kaybedilmişse usulüne göre bir iptal kararı alınması ve bu iptal kararıyla ödeme talebinde bulunulması gerekir.

Görüldüğünde vadeli poliçeler, düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde, diğer poliçeler ise vade türüne göre belirlenen vade gününde veya bu günü izle yen iki iş günü içinde ibraz edilmelidir. Vade günü, bir tatil gününe denk gelirse ödeme için ibraz, tatili izleyen ilk iş günü yapılır.

Mücbir nedenler dışında hâmil süresi içinde ibraz işlemi yapmakla yükümlüdür. Aksi hâlde, poliçeden doğan bazı haklarını yitirir. Süresi içinde ibraz edilmeyen poliçede, muhatabın temerrüdü gerçekleşmeyeceği gibi başvuru borçluları da hâmile karşı sorumluluktan kurtulur. Ancak, kabul eden muhatap (kabul yoksa keşideci) ile ona aval veren kişinin sorumluluğu devam eder. Muhatap, kendisine poliçe ibraz edilmemesine rağmen borçtan kurtulmak isterse gideri ve riski hamile ait olmak üzere poliçe bedelini bir bankaya tevdi edebilir.

Ödeme için ibrazdan sonra iki ayrı durumla karşılaşılır.

Ödeme için ibraz sonucunda muhatap (veya keşideci) poliçe bedelini ödeyecek olursa poliçeden doğan borç sona ermiş olur. Muhatap bu ödemeyi yaparken ciro zincirini inceleyerek senedi ibraz eden kişinin meşru hamil olup olmadığını araştırmakla yükümlüdür. Ciro zincirine göre hak sahibi olarak gözüken kişiye yapacağı ödeme ile borçlu sorumluluktan kurtulur. Borçlu, ayrıca hamilden bir ibra şerhi yazılarak poliçenin kendisine verilmesini isteme hakkına da sahiptir.

Poliçenin borçlusu, kısmi ödeme yapma yolunu da izleyebilir. Hamil, kısmi ödemeyi reddetme yetkisine sahip değildir. Hamil, kendisine ödenmesi teklif edilen tutarı kabul etmek ve kalan kısım için müracaat borçlularını takip etmek durumundadır. Kısmi ödeme hâlinde muhatap bu ödemenin poliçe üzerine yazılmasını ve kendisine bir makbuz verilmesini isteyebilir.

Vade günü muhataba ibraz edilmesine rağmen ödenmeyen bir poliçede, hamil ibraz süresi içinde (vade + 2 iş günü) ödeme yerindeki bir notere başvurarak ödememe protestosu çekmek zorundadır. Bu protestoya bağlı olarak hamil, senetteki diğer imza sahiplerine başvuru hakkını kazanır. Süresi içinde ödememe protestosu çekilmemesi, başvuru borçlularının sorumluluktan kurtulmasını sağlar. Ancak, kabul eden muhatap (kabul yoksa düzenleyen) ile ona aval veren kişinin sorumluluğu devam eder.

Poliçede ihbar

İhbar, poliçenin kabul edilmemesi veya ödenmemesi durumunda poliçe sorumlularına bilgi vermek amacıyla yapılan bir işlemdir. Buna göre, hâmil, protesto gününü (protestodan muafiyet kaydı varsa ibraz gününü) izleyen dört iş günü içinde kendi cirantası ile senedi düzenleyene durumu ihbar etmekle yükümlüdür. İhbarı alan ciranta ise ihbarnamenin kendisine tebliğ edildiği günü izleyen iki iş günü içinde kendi cirantasına yine bir ihbarla durumu bildirir. Düzenleyene varıncaya kadar bu sıra dâhilinde hareket edilir. Böylece, düzenleyene kadar ulaşan bir ihbar zinciri oluşturulur.

İhbar, noter aracılığıyla veya sadece poliçenin iadesi suretiyle yapılır. İhbarın yapılmaması hamilin başvuru hakkını kaybetmesine neden olmaz. Ancak, hamil, ihbarın hiç veya gereği gibi yapılmamasından kaynaklanan zararları tazmin etmek zorunda kalabilir. Zira ihbarı alan başvuru borçlusunu, poliçenin kendisine geri döneceğini öğrenmiş olur. Bu sayede, gerekli parayı sağlamak, def 'ileri varsa buna ilişkin delilleri hazırlamak ve aynı muhatapla ikinci bir iş yapmamak gibi önlemlerle re başvurabilir. İhbarın hiç yapılmaması veya geç yapılmasından dolayı bir zarar ortaya çıkarsa bu zarardan ihbarı yapmakla yükümlü olan kişi sorumlu olacaktır.

Başvuru Hakları

Poliçenin muhatap tarafından kabul edilmemesi veya kabul edilmesine rağmen vade günü ödenmemesi, hamil açısından alacağını tahsil edebilmek için bazı imkânlar doğurur. Hamil, başvuru hakkından yararlanabilmek için bazı şartları (protesto çekmek vs.) yerine getirmek zorundadır.

Hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için aşağıdaki şartların mevcut olması gerekir:

- Senedin vadesinin gelmiş olması
- Ödeme için ibrazın süresi içinde yapılmış olması
- Poliçe bedelinin muhatap tarafından ödenmemiş olması

Ancak, hamil başvuru hakkını bazı hâllerde vadeden önce de kullanabilir. Vadeden önce başvuru hakkı sağlayan hâller şunlardır:

- Muhatap kabulden kısmen veya tamamen kaçınmışsa
- Muhatap iflas etmiş, ödemelerini tatil etmiş veya aleyhindeki icra takibi sonuçsuz kalmışsa
- Kabule arzı yasaklanmış bir poliçede keşideci iflas etmişse

Hamil, başvuru hakkını kazanabilmek için bazı şekil şartlarını da yerine getirmekle yükümlüdür:

Protesto Çekmek: Poliçede iki ayrı protesto çekilir. Poliçenin kabul edilmemesi hâlinde “kabul etmeme protestosu” düzenlenirken vade günü ödemenin yapılmaması üzerine düzenlenen protestoya “ödememe protestosu” adı verilir. Hamil, vade günü ödeme yapılmadığı takdirde iki iş günü içinde ödeme yerindeki bir notere başvurarak ödememe protestosu keşide ettirmelidir. Buna karşılık, vadeden önce başvuru hakkını kullanmak isteyen hamil ise poliçenin kabul edilmemesi üzerine muhatapın yerleşim yerindeki bir noter aracılığıyla kabul etmeme protestosu düzenlettirmelidir. Süresi içinde protesto çekmeyen hamil, asıl borçlu dışında ki kişilere başvuru hakkını kaybeder. Kabul etmeme protestosu ise sadece vade den önce başvuru hakkının kullanılması bakımından gereklidir.

Protestonun Gerekmediği Hâller: Bazı hâllerde hamilin protesto çekmesine gerek yoktur. Bu hâllerden herhangi biri gerçekleştiğinde hamil doğrudan doğru ya başvuru hakkını kullanabilir:

- Poliçenin protestodan muafiyet kaydı taşınması
- Kabule arzı yasaklanmış bir poliçede keşidecinin iflası
- Muhatapın iflas etmiş olması
- Poliçenin ibrazı veya protesto çekme olanağını otuz günden fazla süreyle ortadan kaldıran bir engel veya mücbir sebebin gerçekleşmesi

Ayrıca, keşidecinin kabule arzı yasakladığı poliçeler ile cirantaların sorumsuzluk kaydını taşıyan poliçelerde, işin mahiyeti gereğince bu kişilere protesto çekilmesine gerek yoktur.

Başvuru Hakkının Kapsamı: Hamil başvuru hakkını, poliçenin kabul edilmemesi veya ödenmemesi hâllerinde kullanır. Bu çerçevede hamil, karşı taraftan aşağıdaki alacak kalemlerini talep edebilir:

- Poliçenin kabul edilmemiş veya ödenmemiş olan bedelini ve şart kılınmışsa işlemiş faizi
- Vadenin gelmesinden itibaren işleyecek faizi
- Protestonun ve hamil tarafından tebliğ olunan ihbarların giderleriyle diğer giderleri
- Poliçe bedelinin binde üçünü aşmamak üzere komisyon ücreti

Hemen belirtelim ki başvuru hakkı vadenin gelmesinden önce kullanılırsa poliçe bedelinden bir iskonto yapılır. Bu iskonto başvuru tarihinde hamilin yerleşim yerinde geçerli olan resmî iskonto oranına göre hesap edilir.

Buna karşılık, hamilin başvurusu üzerine ödemede bulunan başvuru borçlusu, diğer sorumluları takip ederken aşağıdaki alacak kalemlerini isteyebilir:

- Ödemiş olduğu tutarın tamamı
- Ödeme tarihinden itibaren bu tutarın faizi
- Yaptığı giderleri
- Poliçe bedelinin binde ikisini aşmamak üzere komisyon ücreti

BONO

Türk Ticaret Kanunu'nun kambiyo senetleri bahsinde düzenlenen ikinci senet, bonodur. Kanunda poliçeye ilişkin hükümlerin çokluğuna karşın bono, sadece dört maddede düzenlenmiştir. Ancak uygulamaya bakıldığında ülkemizdeki durumun tam tersi olduğu görülmektedir. Bono, Türkiye'de en çok kullanılan senetlerin başında gelir.

Bono için "emre muharrer (yazılı) senet" kelimesi de kullanılır. Aslında emre yazılı senet terimi, ciro yoluyla devredilen kıymetli evrak türünü göstermek için kullanılır. Bu yönüyle bono, emre yazılı senetlerden sadece biridir. Poliçe ve çekin de emre yazılı olarak düzenlenmesi mümkündür.

Kanunda bononun tanımı yapılmamıştır. Bonoyu düzenleyen kişi, senedi verdiği kişiye (lehtar) vade günü bonoda yazılı tutarı ödeme taahhüdünde (ödeme vadin de) bulunur. Bu yönüyle bononun temelinde "soyut bir borç ikrarı" yatar (TTK.m.776). Poliçeden farklı olarak bono iki Taraflı bir ilişkiye dayanır. Bonoda muhatap yoktur; senedi düzenleyen kişi ile ödemeyi yapacak kişi aynıdır. Bonoyu alan lehtar, isterse vade gününe kadar bekler ve senedi düzenleyene ibraz ederek alacağını tahsil eder; isterse senedi bir borcuna karşılık olarak başkalarına ciro eder. Vade günü senet kimin elinde ise bu kişi tarafından düzenleyene ibraz edilerek alacak tahsil edilir.

Bir kambiyo senedi olmasından dolayı bono, kanunen emre yazılı senetlerdendir. Diğer bir deyişle, bono kural olarak emre yazılı olur, ciro ve teslim yoluyla devredilir. Bononun istisna olarak nama yazılı olarak düzenlenmesi de mümkündür. Hatta 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunu'nun 6/A maddesi gereğince, taksitli satışlarda düzenlenecek bonoların nama yazılı olması zorunludur; aksi hâlde senet geçersiz sayılır. Bonoyu nama yazılı şekilde düzenleyebilmek için emre yazılı olmadığını veya nama yazılı olduğunu açık bir şekilde göstermek gerekir. Nama yazılı bono, temlik beyanı ve zilyetliğin devri yoluyla devredilir. Buna karşılık bono, hamiline düzenlenemez.

Bonoda Şekil Şartları

Bonodaki şekil şartları, TTK. 'da düzenlenmiştir. Buna göre bonoda "zorunlu unsurlar" ve "yedekli unsurlar" olmak üzere iki grup unsur bulunmaktadır. Bu zorunlu unsurlar ile yedekli unsurların yanı sıra poliçedeki isteğe bağlı unsurlar bonoda da yer alabilir.

Zorunlu Unsurlar

Bonoda beş adet zorunlu unsur vardır. Bunlardan herhangi birinin yazılmaması veya kanunda öngörülen şekilde bonoya konulmaması, senedin bono niteliği taşımasını engeller. Bu tür senetler, eksik unsurun niteliğine göre ya "adi senet" ya da "emre yazılı ödeme vaadi" hükümlerine tabi olurlar.

Bono veya Emre Yazılı Senet Kelimesi

Bir senedin bono niteliği kazanabilmesi için aranan ilk şart, senet metninde “bono” veya “emre yazılı senet” kelimelerinden birinin bulunmasıdır. Yabancı dilde düzenlenecek senetlerde o dilde bono karşılığı olarak kullanılan kelimenin yazılması gerekir. Diğer unsurları taşımakla birlikte sadece bu iki terimden birini içermeyen senet, emre yazılı şekilde düzenlenmiş olmak kaydıyla TTK.m.830 gereğince “emre yazılı ödeme vaadi” sayılır.

Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedeli Ödeme Vaadi

Bono, kayıtsız ve şartsız belirli bir bedelin ödeneceğine ilişkin bir ödeme vaadini içermek zorundadır. “işbu bono karşılığında yüz TL ödeyeceğim” gibi. Bedel mutlaka nakit olarak gösterilmelidir ancak para biriminin Türk Lirası olması şart değildir, yabancı para da olabilir. Yabancı para üzerinden düzenlenmiş senetlerde, “aynen ödeme” kaydı bulunmadığı takdirde, borçlu bir seçimlik hakka sahip olur. Buna göre, borçlu ödemeyi yabancı para ile yapabileceği gibi ödeme tarihindeki kur üzerinden TL karşılığını vermek suretiyle de sorumluluktan kurtulur.

Senet metnindeki ödeme vaadinin herhangi bir şarta bağlanması yasaktır. “Mallar teslim edilirse” veya “kursu devam edebilirsem” gibi koşullarla ödeme taahhüdünde bulunulması, senedin bono niteliğine kaybetmesine neden olur. Buna karşılık, ödemenin belirli bir süre sonra yapılacağına (vadeye) ilişkin kayıtlar geçerlidir.

Lehtarın Adı ve Soyadı

Bononun hamiline yazılı olarak düzenlenmesi mümkün olmadığından, senette ki me veya kimin emrine ödenecekse onun ad ve soyadının açık bir şekilde gösterilmesi gereklidir. Tüzel kişilerin tabi oldukları kanuna göre belirle nen adı veya ticaret unvanı yazılmalıdır. Lehtarın ad ve soyadının senedin neresine yazılacağı hususunda kanunda bir hüküm yoktur. Uygulamada lehtarın kim olduğu senet metni içinde gösterilir.

Düzenlenme Tarihi

Bonoda mutlaka bulunması gereken unsurlardan biri de senedin düzenlendiği gün, yani keşide tarihidir. Kural olarak bono hangi günde düzenlenmişse o günün tarihi senet üzerine yazılır. Ancak, gerçek keşide günü yerine başka bir tarihin yazılması bononun geçerliliğini etkilemez.

Düzenleyenin imzası

Bonoyu düzenleyen kişi, senedin asıl borçlusu sıfatıyla vade günü ödeme yapmayı taahhüt eden kişidir. Bu bakımdan, borçlunun imzasının senet içeriğini kapsayacak şekilde bononun alt kısmına atılması gereklidir. Buna karşılık, borçlunun ad ve soyadının yazılmasına gerek yoktur; imza olmaksızın sadece borçlunun ad ve soyadının yazılması ise hiçbir hukuki sonuç doğurmaz.

İmza, mutlaka el yazısı ile atılmalıdır. Mekanik bir araç, parmak basmak veya mühür kullanmak suretiyle senet imzalanamaz.

Uygulamada bono düzenlenirken borçlulara çift imza attırılır. Bononun geçerliliği bakımından düzenleyenin bir kez imza atması gerekli ve yeterlidir.

Yedekli Unsurlar

Bononun yedekli (alternatifli) unsurları, poliçede olduğu gibi “düzenlenme yeri” ile “ödeme yerinden” ibarettir.

Düzenlenme Yeri

Bonoda düzenlenme yerinin de gösterilmesi şarttır. Ancak, bu yer açık bir şekilde gösterilmemişse düzenleyenin adının yanında yazılı olan yer düzenleme yeri sayılır. Düzenleyenin adının yanında da bir (idari birim şeklinde) yer adı yoksa senet bono niteliği kazanamaz.

Ödeme Yeri

Bonoda yazılı bedelin ödeneceği yer de senette gösterilmesi zorunlu unsurlardan biridir. Ancak, ödeme yeri belirtilmemişse bono düzenleyenin adının yanındaki yerde ödenir. Bu da gösterilmemişse senet, bono olarak kabul edilmez.

Bononun Ödenmesi

Ülkemiz uygulamasında bono, çek gibi fazla tedavül eden bir kambiyo senedi değildir. Genellikle, borçlu tarafından imzalanan senet lehtara verilir; lehtar da vade ye kadar bekledikten sonra vade günü senedi düzenleyene ibraz ederek alacağını tahsil eder.

Bazı hâllerde ise lehtar, kredi ilişkisinde olduğu bankaya bonoyu tahsil cirosu ile devredip banka aracılığıyla senedin tahsilini sağlar. Nakde ihtiyacı olan kişiler ise bankalardan “senet karşılığı kredi” kullanmak suretiyle bononun kredi işlevinden yararlanırlar.

Bononun ödenmesi için vade gününde düzenleyene ibraz edilmesi gerekir. Bonoda kabul işlemi bulunmadığı için “kabul için ibraz” söz konusu olmaz. Bono, düzenleyene ödenmesi için bir kez ibraz edilir, o da “ödeme için ibrazdır”. Vade günü ödeme yapılmadığı takdirde, hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için, poliçede olduğu gibi “protesto” işlemini yaptırması gerekir. Başvuru hakkının kanunda öngörülen süre içinde kullanılmaması hâlinde ise senet zamanaşımına uğrar.

Bonoda Protesto

Bononun ödenmesi için ibrazı sonucunda iki durumla karşılaşılır. Kendisinden ödeme talep edilen düzenleyen, senette yazılı tutarı ödeyecek olursa bonodan doğan tüm hak ve borçlar ortadan kalkar. Buna karşılık, senedin ödenmemesi hâlinde, hamilin başvuru hakkını kullanabilmesi için poliçede olduğu gibi, protesto işlemi yaptırması şarttır. Protesto, hamilin, düzenleyen dışında kalan başvuru borçlularını (ciranta ve avalistleri) takip edebilmesi açısından gereken bir işlemdir. Asıl borçluya başvuru için ise protestoya gerek yoktur.

Protesto, kural olarak vadeyi izleyen iki iş günü içinde yapılır. Görüldüğünde vadeli bonolarda ise protesto işlemi için iki iş günlük süre sınırlaması yoktur. Hamil, düzenlenme tarihinden itibaren bir yıl içinde dilediği günde senedi ibraz ederek ödeme talebinde bulunabileceğinden, ödeme yapılmayınca derhâl protesto işlemini gerçekleştirebilir. Hemen belirtelim ki önünde bir yıllık ibraz süresi olduğundan bu süre dolmadığı sürece hamilin senedi tekrar ibraz etmesinde de bir sakınca yoktur. Ödeme için ibraz, bu sürenin son günü yapılmış ise protesto bu günü izleyen ilk iş gününde de düzenlenebilir.

Protesto, senedin ödenmemesi durumunun resmî yoldan tespit edilmesidir. Bu bakımdan, protesto işlemi, ödeme yerindeki bir noter aracılığıyla düzenlenir. Protesto metninde nelerin bulunacağı kanunda gösterilmiştir. Ancak, noter tarafından düzenlenen protestonun kanuna uygun olmaması veya yasal içeriğinin eksik olması geçerliliğini etkilemez.

Hukukî Sonuçları

Protesto, ödememe durumunu tespit amacıyla yapılır. Süresi içinde protesto çekilmemesi, protestonun gerekli olmadığı hâller dışında, hamilin başvuru hakkını kaybetmesine neden olur. Asıl borçlu durumundaki düzenleyenin sorumluluğu ise devam eder. Böylece protesto, sadece başvuru borçlularının takip edilebilmesi için zorunlu olmaktadır.

Protestodan sonra yapılan ciro, alacağın temlik hükümlerine tabidir.

Protesto, borçlunun ticari itibarının zedelenmesine de sebep olur. Çünkü bankalar tarafından çekilen protesto işlemleri, Merkez Bankasına bildirilir, buradan da bütün bankalara duyurulur. Senedi protesto olan bir kişinin, bankalardan kredi alması oldukça zorlaşır.

Zaman Aşımı

Ödenmemiş bir poliçeden doğan haklar kanunda öngörülen sürelerin geçmesiyle zamanaşımına uğrar. Poliçeye ilişkin zamanaşımı süreleri bonoda da uygulama alanı bulur. Buna göre poliçe ve bonodan doğan haklar, aşağıdaki sürelerin geçmesiyle zaman aşımına uğrar:

- Hamilin poliçeyi kabul etmiş olan muhabata (bonoda düzenleyene) karşı açacağı davalar için zamanaşımı süresi vade gününden itibaren üç yıldır.
- Hamilin cirantalar ile poliçede düzenleyen ve bunlar lehine aval veren kişiler aleyhine açacağı davalarda zaman aşımı süresi protesto tarihinden, senet protestosuz ise vade gününden itibaren bir yıldır.
- Ödeyen cirantanın kendisinden önce gelen ciranta, avalist ve keşidecilere karşı açacağı davalar ise ödemeyi yaptığı veya kendisi aleyhine dava açtığı tarihten itibaren altı aylık zamanaşımı süresine tabidir.

Çek ve Emtia Senetleri

Bu ünitenin konusunu ticari hayatta önemli bir yere sahip olan çek ile emtia senetleri oluşturmaktadır. Çek, poliçe ve bonodan sonraki üçüncü kambiyo senedi olarak TTK 'da düzenlenmiştir.

Hemen belirtelim ki çek sadece Türk Ticaret Kanunu'nda düzenlenmemiştir. Uygulamada yaşanan sıkıntıları gidermek amacıyla çıkarılan 5941 sayılı Çek Kanunu'nda çekle ödemelere ilişkin bazı hükümler getirilmiştir.

Ödemelerin çekle yapılmasının çeşitli yararları vardır. Keşideci açısından bakıldığında çek, düzenleyene nakit para taşımaktan kurtulma ve büyük miktarda ödemeleri banka sistemini kullanarak güvenli bir şekilde yapma kolaylığı sağlar. Böylece, kişiler para saklamanın tehlikelerinden de kurtulmuş olurlar. Çek karşılığı olarak bankadaki vadesiz mevduat hesaplarında bulundurulmuş paralar, bankalar için düşük maliyetli kaynak demektir. Bu sayede bankalar, daha az maliyetle kredi açabilirler. Çek kullanımının yaygınlaşması, ülke ekonomisine de katkı sağlar. Gerçekten, çekle ödeme, tedavüldeki para miktarının azalmasına, kâğıt paraların daha az deforme olmasına ve kayıt dışı işlemlerin denetlenmesine olanak verir.

Buna karşılık, emtia senetleri, belirli bir yere gönderilmek veya saklanmak üzere teslim edilen mallar karşılığında düzenlenen makbuzlardan oluşur. Ancak, emtia senetleri, malın teslimi karşılığında düzenlenen diğer makbuzlardan kıymetli evrak olmaları nedeniyle ayrılırlar. Bu senetler, temsil ettikleri hakkın devri veya rehni gibi işlemlerin malın teslimi gerekmeksizin yapılmasına olanak sağlarlar.

ÇEK

Çek, hukuki niteliği itibarıyla nitelikli bir havaledir. Bu bakımdan çek ile poliçe arasında büyük benzerlik vardır. Poliçede olduğu gibi çekte de üç taraf bulunur. Ancak poliçeden farklı olarak çekte muhatap, sadece bir banka olabilir. Ayrıca, muhatap bankanın çeki kabul etmek suretiyle asıl borçlu durumuna gelmesi de mümkün değildir; aksine çekte kabul yasağı mevcuttur. Poliçe bir kredi aracı olduğu hâlde, çek bir ödeme aracıdır. Çekte vade olmaz; çek görüldüğünde ödenir. Çekte vade yerine kısa ibraz süreleri öngörülmüştür. Poliçe gibi nama veya emre yazılı olarak düzenlenebilen çek, buna ilave olarak hamile yazılı da olabilmektedir.

Çek, esas olarak belirli bir borcun bankadaki paradan ödenmesi amacıyla düzenlenir. Bu yönüyle çek diğer kambiyo senetlerinden ayrılır; zira çek bir kredi aracı olmayıp ödeme aracıdır. Ödeme dışındaki bir amaç için çek düzenlenmişse keşideci bu durumu ispat etmekle yükümlüdür. Poliçeden farklı olarak çekte rehin ciro su yapılamaz.

ÇEKTE ŞEKİL ŞARTLARI

Çekin unsurları,

“zorunlu unsurlar” ve “yedekli unsurlar” olmak üzere ikiye ayırmak mümkündür.

Zorunlu Unsurlar

Her çek yaprağında bulunması gereken beş zorunlu unsur vardır. Bu unsurlardan herhangi birinin yazılmaması, senedin çek niteliğini kazanmasına engel olur. Hemen belirtelim ki, ÇekK.m.2 ile çek defterlerinin bankalarca bastırılması zorunluluğu getirildiğinden, çek düzenlenirken bankaların hazırladığı matbu metinler kullanılmakta ve bu formlarda zorunlu unsurların hemen hepsi hazır bir şekilde yazılmaktadır. Bu bakımdan, uygulamada kanuna uygun bir çek keşide edebilmek için, matbu çek formlarındaki boşlukların usulüne uygun şekilde tamamlanması yeterli olmaktadır.

Çek Kelimesi

Çek metninde bulunması gereken ilk unsur “çek” kelimesidir. Çek kelimesi başlık hâlinde değil, senet metni içinde “bu çek karşılığında...” gibi yazılmalıdır. Çekin Türkçe olarak düzenlenmesi zorunlu değildir. Yabancı dilde düzenlenen çeklerde, çek kelimesinin o dildeki yasal karşılığının (örneğin İngilizcede check kelimesinin) senette yer alması gerekir.

Kayıtsız Şartsız Belirli Bir Bedelin Ödenmesi için Havale

Çek, muhatap bankaya hitaben belirli bir bedeli ödemesi hususundaki kayıtsız şartsız bir havaleyi içerir. Bu nedenle senet metni “bu çek karşılığında Ali Ak veya emrine yalnız yüz bin TL ödeyiniz” vb. şeklinde düzenlenir. Ödeme emrine ilişkin havale metni, çekte matbu olduğundan keşideci sadece çek bedelini ve lehtar kısmını doldurmak suretiyle havale işlemini tamamlamış olur. Bu kapsamda, söz konusu boşlukları doldururken dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

Çekteki bedel belirli olmalıdır. Bedel nakit (para) olarak ve net bir şekilde gösterilir. Örneğin, “200 Dolar veya 300 TL ödeyiniz” şeklinde bedel yazılamaz. Bedelin TL olması şart değildir; yabancı bir ülkenin para birimi de kullanılabilir. Yabancı para üzerinden düzenlenen çeklerde, banka nezdinde çekle işleyen hesabın da aynı para cinsinden olması gerekir. Aksi hâlde, banka çeki ödemekten kaçınabilir. Çek bedeli hem yazı hem de rakamla gösterilir. Bunlar arasında bir fark olduğu takdirde, yazıya itibar edilir. Bedel, yalnız yazı ile veya yalnız rakamla birden fazla kez yazılmış olup da bedeller arasında fark bulunursa en az olan bedel geçerli sayılır.

Çekin ödenmesine ilişkin havalenin kayıtsız şartsız olması gerekir. Bedelin ödenmesi herhangi bir şarta bağlanamaz. “Mallar teslim edildiği takdirde... Ödeyiniz”, “hesabımız uygunsa... Ödeyiniz” veya “nezdinizde doğacak alacağımın... Ödeyiniz” gibi kayıtlar senedin çek niteliğini kaybetmesine neden olur.

Muhatabın Ticaret Unvanı

Türkiye’de ödenecek çeklerde muhatap olarak ancak bir banka gösterilebilir. Bu yüzden, “muhatabın ticaret unvanı” zorunlu unsurlar arasında sayılmıştır.

Muhatap banka deyimini, çekle işleyen hesabın açıldığı bankayı ifade eder. Buna göre, çekte muhatap olma ehliyetine sahip bulunan bankalar, çek anlaşması yaptıkları müşterileri adına bastırdıkları çek yapraklarına kendi ticaret unvanlarını yazdırırlar. Hemen belirtelim ki, muhatap banka kendisini keşideci olarak göstermek suretiyle de çek defteri bastırabilir.

Çekte muhatap gösterilirken yazılması gereken hususlardan biri de “çekle işle yen hesabın bulunduğu şube adı” ile “hesap sahibinin vergi kimlik numarası”, “hesap numarası” ve “çekin basıldığı tarihtir”. ÇekK.m.2/7 gereğince, çek defterinin her yaprağına, çek hesabının bulunduğu şubenin adı, çek hesabının numarası ve çek hesabı sahibi gerçek kişinin adı ve soyadı, tüzel kişinin adı ile hesap sahibinin vergi kimlik numarası ve çekin basıldığı tarih yazılır; ancak bunların yazılmamış olması çekin geçerliliğini etkilemez. Görüldüğü gibi, muhatap banka, çek defterini hazırlarken sadece ticaret unvanını belirtmekle kalmayacak, ayrıca çek hesabı hangi şubesinde açılmışsa bu şubenin adını, çek anlaşması yaptığı hesap sahibinin adını ve vergi kimlik numarasını ile çekiye bağlı hesap numarasını da çek üzerine matbu şekilde yazacaktır. Ancak, muhatap bankanın bu bilgilerden her hangi birini göstermemesi, çekin geçersizliğine neden olmaz.

Düzenlenme Tarihi

Keşidecinin çek üzerine bizzat yazması gereken unsurlardan biri de çekin düzenlendiği tarih, yani keşide tarihidir. Buna göre, çekin düzenlendiği tarihin gün, ay ve yıl gösterilmek suretiyle matbu çek yaprağında bu amaçla ayrılan yere yazılması gerekmektedir. Örneğin 30.11.2019 veya 30 Kasım 2019 gibi.

Çekte vade olmadığı için, senet üzerine tek tarih yazılır, o da düzenlenme tarihidir. Kural olarak çek hangi günde düzenlenmişse o günün düzenlenme tarihi olarak gösterilmesi gerekir. Ancak, gerçek düzenleme günü yerine başka bir tarih yazılsa bile bu durum çekin geçerliliğini etkilemez. Nitekim uygulamada buradan hareketle çekler ileri tarihli olarak düzenlenmekte hâmil, çek üzerinde yazılı tarihe kadar bekleyerek gösterilen tarihte çeki bankaya ibraz ederek ödeme talebin de bulunmaktadır. Hemen belirtelim ki, bu uygulama şekli kanuna uygun değildir; hâmil, üzerinde yazılı tarihten önce çeki bankaya ibraz ederek tahsilini sağlayabilir. Ancak, ileri tarihli çekin gününden önce bankaya ibraz edilmesi ne rağmen karşılığı bulunmadığı hâllerde karşılıksız çekiye ilişkin hükümler uygulanmaz.

30 Şubat, 31 Nisan gibi takvimde olmayan günlerin keşide tarihi olarak gösterildiği çekler, ilgili ayın son günü düzenlenmiş sayılır.

Düzenleyenin imzası

Çekte düzenleyenin imzasının senet içeriğini kapsayacak şekilde çekin alt kısmına atılması gereklidir.

Bankalarca bastırılan çek defterlerinde hesap sahibinin adı ve soyadı (tüzel kişiye adı/unvanı) yazılı olup, keşidecinin imzası da bu kısma (çekin sağ alt köşesine) atılır.

İmza için el yazısı kullanılmalıdır; mekanik bir araç, parmak basmak veya mühür kullanmak suretiyle çek imzalanamaz.

Yedekli Unsurlar

Çekin iki zorunlu unsuru bakımından kanunda alternatif (yedek) öngörülmüştür. Buna göre, düzenlenme yeri ile ödeme yeri açık bir şekilde gösterilmeyecek olursa kanundaki alternatiflere bakılır; burada da bir yer adı gösterilmemişse çek geçersiz olur.

Düzenlenme Yeri

Düzenlenme (keşide) yeri, çekin düzenlendiği yer olup, senette gösterilmek zorundadır. Düzenlenme yeri gösterilmemiş olan çek, keşidecinin ad ve soyadının yanında yazılı olan yerde çekilmiş sayılır. Keşide cinin adının yanında da bir yer adı yoksa bu senet çek sayılmaz.

Keşide yeri, özellikle çekin ibraz süresinin hesaplanması bakımından büyük önem taşır. Bu nedenle çekte düzenlenme yerinin hiçbir kuşkuya yer vermeyecek şekilde il, ilçe, belde, köy gibi bir idarî birim şeklinde gösterilmesi gerekir. Böylece, Samsun, Ordu gibi bir il adı yazılabileceği gibi, keşide yeri olarak Atakum gibi bir ilçe, belde veya köy adının yazılması da mümkündür.

Düzenlenme yeri, matbu çek formunda bunun için ayrılan alana yazılarak gösterilir. Ancak, uygulamada bu alanın dar olması ve yer isimlerinin de uzun olmasından dolayı çeşitli kısaltmalar kullanılır. Bu kısaltmaları yaparken düzenlenme yerinin herkes tarafından kolayca anlaşılır olmasına dikkat etmek gerekir. Örneğin Ankara için "Ank." veya İstanbul için "İst." şeklinde yapılacak bir kısaltmada herhangi bir sorunla karşılaşılmaz. Buna karşılık, "Ant." şeklindeki bir kısaltma ile Antalya'nın mı yoksa Antakya'nın mı kast edildiği belli değildir. Bu hâlde, düzenlenme yeri usulüne uygun şekilde gösterilmediğinden çek geçersiz sayılır.

Ödeme Yeri

TTK. Gereğince, çekin ödeneceği yerin de senette gösterilmesi zorunludur. Çekte açıklık yoksa muhatabın ticaret unvanı yanında gösterilen yer, ödeme yeri sayılır. Muhatabın ticaret unvanı yanında birden fazla yer gösterildiği takdirde çek, ilk gösterilen yerde ödenir. Böyle bir açıklık ve başka bir kayıt da mevcut değilse, çek muhatabın merkezinin bulunduğu yerde ödenir.

Çeke Yazılabilecek ilave Kayıtlar

Kanunda öngörülen zorunlu unsurların dışında çeke yazılan başka kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlardan bir kısmı geçerli nitelik taşıdığı hâlde, diğer bazı kayıtların çeke konulması yasaktır.

Lehtar Kaydı: Çekin hamiline düzenlenmesi de mümkün olduğundan diğer kambiyo senetlerinden farklı olarak çekte lehtarın gösterilmesi zorunlu bir unsur değildir. Buna göre, keşideci, çeki emre veya nama yazılı şekilde düzenlemek istediği takdirde, lehtarın adı ve soyadını bunun için ayrılan alana yazmak suretiyle lehtarın ismen belirleyebilir. Böylece, usulüne uygun şekilde başkasına devretmediği sürece çeki bankadan tahsil etme yetkisi bu kişiye ait olur.

5941 sayılı Çek Kanunu hükümlerine göre TCMB tarafından yayımlanan 2010/2 sayılı Tebliğ gereğince "çek yaprakları üzerine lehtar imzasının alınmasına imkân verecek şekilde bir ibare konulabileceği gibi, çek metnine "yukarıda imzası bulunan" ibaresi de eklenebilir.

Hamiline Kaydı: Çek üzerine "hâmile" veya "hamiline" şeklinde bir kaydın düşülmesi suretiyle konulur. Lehtar adının tamamen boş bırakılması veya bu boşluğun çizilmesi hâlinde de çek hamiline düzenlenmiş olur. Bunun gibi, lehtarın adından sonra "veya emrine" kaydının çizilerek yerine "veya hamiline" şeklinde yazılması da çeki hamiline yazılı hâlde getirir. Bu tür bir kaydı taşıyan çeki banka ya kim ibraz ederse tahsil etmeye yetkili sayılır. Hamiline yazılı çeki devredebilmek için, ciro işlemine gerek yoktur; devir için çekin elden teslimi yeterlidir.

5941 sayılı Çek Kanunu, çekin hamiline yazılı şekilde düzenlenmesiyle ilgili olarak bazı yeni kurallar da getirmiştir:

- Hamiline düzenlenecek çekler bankalarca ayrıca ve açıkça ayırt edilebilecek şekilde bastırılır.
- Hamiline düzenlenecek çekler için sadece bu çeklere ilişkin işlemlerin işlendiği ayrı çek hesapları açılır.
- Hamiline düzenlenecek çeklerde, banka tarafından bastırılan hamiline çek defteri yapraklarının kullanılması gerekir.
- Çek yapraklarının üzerinde "hamiline" ibaresi matbu olarak yer alır.
- Hamiline çek defteri yaprağını kullanmadan hamiline çek düzenleyen kişi, bu aykırılığı içeren her bir çekle ilgili olarak, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Görüldüğü gibi, hamiline yazılı çek düzenleyebilmek için, bu amaçla bankada özel bir çek hesabı açtırmak ve bankadan üzerinde matbu şekilde hamiline kaydını içeren çek defterini almak gerekmektedir. Ancak, bu yasağa rağmen emre veya nama yazılı şekilde düzenlenmek üzere bankadan alınmış olan çek yaprağına hamiline kaydını düşmek suretiyle düzenlenen hamiline yazılı çekler de geçerli olup, keşidecinin sorumluluğuna sebep olur.

Geçersiz Kayıtlar

Kanunda öngörülmemesine rağmen uygulamada çeke konulan başka kayıtlar da mevcuttur. Bu kayıtlar çekin geçerliliğini etkilemez, sadece kayıt geçersiz olur.

Uygulamada kullanılmakla birlikte hukuken sonuç doğurmayan bu kayıtlar şu şekildedir:

Gününde Muteberdir Kaydı: Matbu çek formlarında vade yazılmasına ilişkin bir alan bırakılmadığından, uygulamada vadeli çek düzenlemek isteyen kişiler, düzenlenme tarihi yerine vade gününü yazmakta ve çekin bu tarihten önce ibrazını ve ödenmesini engellemek için de, “işbu çek gününde muteberdir” veya “tarihin den önce ödenemez” gibi kayıtlar düşmektedirler. Bu tür bir kaydın hiçbir hukukî değeri yoktur; hâmil bu kayda rağmen çeki bankaya ibraz etme hakkına sahip olduğu gibi, banka da bu kayda dayanarak çeki ödemekten kaçınmaz.

Vade Kaydı: TTK. Gereğince, “çek görüldüğünde ödenir, buna aykırı bir kayıt yazılmamış sayılır”. Kanunun bu açık hükmüne rağmen uygulamada düzenlenen çeklerin hemen hepsi “vadeli çek” şeklindedir. Keşideci ile lehtarın kanunun emredici nitelik taşıyan bu hükmüne aykırı olarak yapacakları anlaşma ile çekin belirli bir tarihten önce bankaya ibraz edilemeyeceğini kabul etmeleri hiçbir hukukî sonuç doğurmaz. Bu amaca yönelik olarak çek üzerine yazılacak vade kaydının da bir geçerliliği yoktur.

Kabul Kaydı: TTK. gereğince çek hakkında kabul işlemi geçerli değildir, aksine çekte kabul yasağı mevcuttur. Bu yasağa rağmen çeke kabul şerhi düşülmüşse, bu durum çekin niteliğini etkilemez; kabul kaydı geçersiz sayılır.

Faiz Kaydı: TTK. Gereğince, çek üzerine konulan faiz şartı yazılmamış sayılır. Bu kayıt uygulamada hâmilin çeki bankaya geç ibraz etmesini teşvik etmek için konulur. Ancak, çekte vade olmadığından ödemenin belirli bir oranda hesaplanacak faizle birlikte yapılacağını öngören bu kayıtlar geçersiz bulunmaktadır.

ÇEKİN İBRAZI, ÇEKTE VADE, İBRAZ SÜRELERİ

Çekin ibrazı

Kıymetli evrakın diğer türlerinde olduğu gibi çek de bir ibraz senedi niteliği taşır. Bu nedenle, çekin ödenebilmesi için belirli bir zaman diliminde hâmil tarafından muhatap bankaya ibrazı gerekir.

Kural olarak, çek ödeme yerinde, yani hesabın bulunduğu banka şubesinde ibraz edilir. Ancak, çek hâmili, her zaman şubenin bulunduğu yere gidemeyebilir. Ayrıca, hâmilin olduğu yerde muhatap banka şubesinin bulunmaması da söz konusu olabilir. Bu nedenle kanunda, çekin tahsili amacıyla muhatap bankanın her hangi bir şubesine başvurulmasına imkân verilmiştir (doğrudan ibraz). Öte yan dan, kanun koyucu, hâmilin işini kolaylaştırabilmek için ibraz işleminin başka bir banka aracılığıyla yapılabilmesi (dolaylı ibraz) çözümünü de benimsemiştir.

Muhatap Bankaya ibraz

Çekin muhatap bankaya ibrazı iki şekilde olur: Hesabın bulunduğu şubeye ibraz ve muhatap bankanın başka bir şubesine ibraz.

Hesabın Bulunduğu Şubeye ibraz

Hesabın bulunduğu şube, çek yaprağı üzerinde yazılı olan muhatap banka şubesidir. Çek hâmili hesabın bulunduğu şubeye çeki ibraz ettiğinde, çekin geçerliliği, ibraz edenin tahsil yetkisi, ödeme yasağı, hesapta karşılığın olup olmadığı gibi hususlar kontrol edildikten sonra keşidecinin hesabındaki paradan hâmile ödeme yapılır. Bu ödeme genellikle nakden yapılır; ancak hâmilin banka nezdindeki hesabına para aktarılması suretiyle ödeme yapılması da mümkündür.

Hesapta karşılık olmaması, ibraz süresinin geçmiş olması, ciro zincirinin kopuk olması nedeniyle ibraz edenin tahsil yetkisinin bulunmaması, keşidecinin çekten caymış olması veya ödeme yasağı konulması ya da zorunlu unsurların yokluğu gibi hâllerde, çek, hesabın bulunduğu şubeye ibraz edilmiş olsa bile ödenmez. Bu durumda, banka, ibraz tarihi ile ödenmeme nedenini çekin arka yüzüne yazarak imzalamalı ve çeki hâmile iade etmelidir. Ayrıca banka, ödenmeyen çekin ön ve arka yüzünün bir fotokopisini alıp saklamakla yükümlüdür.

Hesapta yeterli karşılık bulunmasına rağmen haklı bir neden olmaksızın ödeme yapmayan veya ödemeyi geciktiren banka, Çek Kanunu uyarınca çek hamiline, her geçen gün için binde üç oranında gecikme cezası öder.

Başka Bir Şubeye İbrahim

Çekin hesabın bulunduğu şube yerine muhatap bankanın başka bir şubesine de ibrazı mümkündür. Çek Kanunu uyarınca, “karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hamilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Ancak çek, hesabın bulunduğu şubeden başka bir şubeye ibraz edildiğinde, o şubece karşılığı sorulmak suretiyle ödenir”. Görüldüğü gibi çek hesabının açıldığı şube dışında herhangi bir şubeye çekin ibraz edilmesi hâlinde, muhatap banka hesabın açıldığı şubeye baş vurulması gerektiği iddiasıyla ödeme talebini reddedemez; muhatap banka, provizyon almak (karşılık sormak) suretiyle çeki ödemek zorundadır.

Takas Odasına İbrahim

Çekin tahsil amacıyla muhatap banka dışındaki bir bankaya verilmesi, ödeme için ibraz niteliği taşımaz. Bu banka tarafından çekin muhataba ibrazı ile teknik anlam da “ödemeye için ibraz” gerçekleşmiş olur. TTK. Gereğince, çekin takas odasına ibrazı da ödeme için ibraz yerine geçer. Takas odası, Çek Kanunu çerçevesinde T.C. Merkez Bankası tarafından, “çeklerin banka şubeleri arasında hesaben tesviyesini” sağlamak amacıyla kurulmuş olan “Bankalar arası Takas Odaları Merkezi”dir. Buna göre, hâmil, çeki muhatap bankaya değil de (genellikle sürekli ilişki de bulunduğu) başka bir bankaya tahsil veya temlik amacıyla tevdi edecek olursa bu banka çeki tahsil için doğrudan muhatap bankaya ibraz etmez; bu durumda çekin muhataba ibrazı takas odası aracılığıyla sağlanır.

Çekin takas odasına ibrazı ile muhatap bankanın bir şubesine ibrazı arasında kural olarak herhangi bir fark bulunmaz. Her iki durumda da hesapta karşılık olup olmadığına bakılarak çekin ödenmesi yoluna gidilir. Ancak takas odasına ibraz edilen çeklerde kısmî ödeme yapılması veya bankanın kanun gereğince sorumlu olduğu yasal garanti tutarını derhal ödemesi söz konusu değildir. Hesapta bulunan kısmî karşılık tutarı, muhatap banka tarafından çek hâmilini lehine 15 gün süreyle bloke edilecek ve hâmil tarafından bu süre içinde muhatap bankaya başvurulduğu takdirde kendisine ödenecektir.

Çekte Vade

TTK.m.795/1'e göre, çek görüldüğünde ödenir; buna aykırı herhangi bir kayıt yazılmamış sayılır. Bu bakımdan, çek üzerine vade yazılması, hatta “gününde muteberdir” vb. bir kayıt düşülmesi hâlinde bile, çek muhatap bankaya ibraz edildiğinde de ödenmek zorundadır. Hâmilin çeki ibrazı ve ödenmesini talep edebilmesi için belirli bir süre beklemesini öngören kayıtlar hiçbir hukukî sonuç doğurmazlar.

Matbu çek formları üzerinde vade yazılmasına olanak verecek bir alan bulunmadığından, uygulamada, düzenlenme tarihi yerine ileri bir tarih yazılmak suretiyle “vadeli çek” düzenlenmektedir. Ancak, TTK. 'da, açık bir şekilde, bu uygulamanın geçersiz olduğu vurgulanmıştır. Bu hükme göre, “düzenlenme günü olarak gösterilen günden önce ödenmek için ibraz olunan çek, ibraz günü ödenir”. Buna göre, ileri tarihli çeklerin karşılıksız çıkması hâlinde, hesap sahibine yaptırım uygulanması ve hukukî takip yollarına başvurulabilmesi için, çekin üzerinde yazılı olan tarihin gelmesi ve ibraz süresi içinde çekin bankaya ibraz edilerek karşılıksızdır işlemine tâbi tutulmuş olması gerekir.

İbrahim Süreleri

Çekin ödenmesi ve çekten doğan hakların kullanılabilmesi için, çekin keşide edildiği tarihten itibaren belirli bir süre içinde muhatap bankaya ibraz edilmesi gerekir.

İbrahim süresi olarak anılan bu süreler, zaman aşımı süresi olmayıp hak düşürücü süre niteliği taşırlar. Buna göre, çekten kaynaklanan alacak hakkının muaccel hâle gelmesi, çekin ödenmemesinden dolayı kanunda öngörülen yaptırımların uygulanması, bankanın yasal garanti tutarını ödeme yükümlülüğü, keşidecinin çekten cayması ve cironun işlevlerini yerine getirmesi, çekin ibraz süresine bağlanmıştır.

Türleri

TTK. 'ya göre, çekte on gün, bir ay ve üç ay olmak üzere üç ayrı ibraz süresi vardır:

Bir çek düzenlendiği yerde ödenecekse, on günlük ibraz süresi vardır. Buna göre, düzenlenme yeri ile ödeme yeri aynı olan çeklerde ibraz süresi on gündür. Buradaki “aynı yer” kavramını belirlerken, kural olarak ilçe sınırları esas alınır. Dolayısıyla aynı ilçe sınırları içindeki çeklerde ibraz süresi on gün olacaktır. Ancak, Büyükşehir belediyesi olan yerlerde, bu belediye sınırları içinde kalan ilçelerin tamamı “aynı yer” kapsamına girer.

Düzenlendiği yerden başka bir yerde ödenecek çeklerde ibraz süresi bir aydır. Buna göre, düzenlenme yeri ile ödeme yeri farklı olan çekler, bir aylık ibraz süresine tâbidir. Bu kural, aynı il içindeki farklı (Büyükşehir belediyesi sınırları dışında kalan) ilçelerde olduğu gibi, farklı iller için de geçerlidir. Bir aylık ibraz süresi, düzenlenme ve ödeme yerlerinin farklı ülkelerde, fakat aynı kıtada olması hâlinde de uygulama alanı bulur. Hatta bir Avrupa ülkesinde çekilip de Akdeniz’de kıyısı bulunan bir ülkede ödenecek olan veya tam tersi olarak Akdeniz’de kıyısı olan bir ülkede çekilip bir Avrupa ülkesinde ödenmesi gereken çekler aynı kıtada düzenlenmiş sayılır.

Özetlemek gerekirse aynı il sınırları içinde olmasına rağmen farklı ilçelere ilişkin çekler ile düzenlendiği yerden farklı ülkede (hatta Akdeniz’de kıyısı olmak koşuluyla farklı kıtada) ödenecek olan çekler aynı ibraz süresi içinde, yani bir ay içinde muhataba ibraz edilecektir. Örneğin düzenlenme yeri Atakum Samsun, ödeme yeri Fatsa Ordu olan bir çek gibi, düzenlenme yeri Paris Fransa, ödeme yeri Edirne olan bir çek de bir aylık sürede bankaya ibraz edilmelidir.

Düzenlenme yeri ile ödeme yeri ayrı kıtalardaki ülkelerde ödenecek olan çeklerin ibraz süresi üç aydır. Örneğin, Ziraat Bankası Samsun şubesine ait bir çek New York’ta (ABD) düzenlenmişse üç aylık ibraz süresi uygulanacaktır.

Sürelerin Hesaplanması

İbraz süreleri, çekte yazılı olan düzenlenme tarihinin ertesi günü başlar. Bu açıdan çekin ileri tarihli şekilde düzenlenmiş olmasının bir önemi yoktur. Düzenlenme günü, çekin gerçekten tedavüle çıkarıldığı tarih değil, çekin üzerinde yazılı olan gündür.

İbraz süresi hesaplanırken çekte yazılı düzenlenme günü dikkate alınmaz. Buna karşılık, aradaki tatil günleri hesaba dâhildir ancak ibraz süresinin son günü tatile rastlayacak olursa, süre tatili izleyen ilk işgününe kadar uzamış sayılır.

Çek, takvimleri farklı iki yer arasında çekildiği takdirde, düzenlenme günü ödeme yerindeki takvimde karşılık gelen güne çevrilir.

İbraz süresi içinde meydana gelen bir mücbir sebepten dolayı çekin ibrazı yapılamayacak olursa TTK. Gereğince ibraz süresi mücbir sebebin sona erme sine kadar uzamış olur. Hâmil, mücbir sebebin ortadan kalkmasından sonra çeki gecikmeksizin ödeme için ibraz etmek ve ödememeye ilişkin tespitleri yaptırmakla yükümlüdür. Ancak, mücbir sebebin on beş günden fazla sürmesi hâlinde, hâmilin artık beklemesine gerek yoktur; çeki ibraz ve protesto keşidesi veya buna eş değer bir tespitle gerek olmaksızın müracaat hakkını kullanabilir. Hamilin veya çeki ibraz etmekle, protesto çekmekle ya da aynı nitelikte bir belirlemeyi yaptırmakla görevlendirdiği kişinin, sadece kendileriyle ilgili olgular mücbir sebep sayılmaz.

İbraz Süresinin Geçmesinin Sonuçları

Çekte kanunla öngörülmüş olan ibraz süresinin geçirilmesinin bazı önemli hukukî sonuçları vardır:

Başvuru Hakkının Kaybedilmesi

İbraz süresi içinde çeki muhatap bankaya ibraz etmeyen hâmil, keşideci de dâhil olmak üzere çekten sorumlu olan kişilere kambiyo ilişkisinden kaynaklanan başvuru hakkını kaybeder. İbraz süresi geçmiş olan bir çek, kambiyo senedi niteliğini yitirir, uyuşmazlıklarda yazılı delil başlangıcı olarak kullanılabilir. Bu durumda, hâmilin önünde sadece iki seçenek kalır: Hâmil, on yıllık genel zaman aşımı süresi içinde “doğrudan doğruya temel borç ilişkisine dayalı olarak çeki kendisine veren kişiye karşı bir alacak davası açma” yoluna gidebileceği gibi, bir yıl içinde “sebepsiz zenginleşmeye dayalı olarak keşideciden talepte bulunma” hakkına da sahiptir.

Keşidecinin Cayma Hakkının Doğması

İbraz süresi geçen bir çek için, keşideci, bankaya talimat vererek çekten cayabilir. Keşideci bu hakkını kullanmamışsa, muhatap banka ibraz süresinin geçmesinden sonra da çeki ödeyebilir.

Muhatap Bankanın Ödeme Zorunluluğunun Ortadan Kalkması

Süresi içinde ibraz edilen bir çeki, muhatap banka, hesapta karşılık varsa ödemek zorundadır. İbraz süresinin geçmesiyle birlikte, bankanın bu ödeme yükümlülüğü de sona erer. Muhatap banka, hesapta karşılık olmasına rağmen ibraz süresi geçmiş çeki ödemekten kaçınabilir. Ancak, keşideci cayma hakkını kullanmadığı sürece, muhatap banka, ibraz süresi geçmiş bir çeki ödeme yetkisine de sahiptir. Bankanın bu yetkisi, altı aylık zaman aşımı süresinin dolmasıyla ortadan kalkar.

Karşılıksız Çek Hükümlerinin Uygulanamaması

İbraz süresi geçtikten sonra çekin muhataba ibrazı hâlinde, hesapta karşılık olmasa bile karşılıksız çeke ilişkin hukuki ve cezai yaptırımlar uygulama alanı bulmaz.

Bu durumda, muhatap banka, çekin ibraz tarihini ve süresi geçtiği için ödenmediğini çek üzerine yazar ve hâmile çeki iade eder. Hâmil, kambiyo senedi niteliğini yitiren bu çekten dolayı kambiyo senetlerine özgü takip yoluna gidemeyeceği gibi, çekin ödenmediği gerekçesiyle talepte de bulunamaz.

Cironun Alacağına Temlikine Dönüşmesi

Emre yazılı çekler, ciro ve teslim yoluyla devredilmekle birlikte, ibraz süresinin geçmesiyle bu olanak da ortadan kalkar. İbraz süresinin geçmesinden sonra yapılan cirolar, alacağın temlik hükümlerine tâbidir. Bu nedenle söz konusu çekte cirantaların sorumluluğu kalmadığı gibi, keşidecinin kişisel def' ileri çekin herhangi bir hamiline yöneltmesi de mümkün hâle gelir.

ÇEKİN ÖDENMESİ, ÇEKTEN CAYMA

Çekin Ödenmesi

Çek, düzenlenmesine neden olan temel ilişkinin dışında kalan ve aralarında hiçbir bağ bulunmayan iki kişi (muhatap banka ile hâmil) arasında yapılan işlemler sonucunda ödenir. Muhatap banka, keşideci tarafından düzenlenmiş bir çeke bağlı olarak, onun (çek üzerinde yazılı) talimatı doğrultusunda hesabındaki paradan ödemede bulunur. Hâmil ise elindeki çeke istinaden keşidecinin hesabındaki paradan kendisine çek bedelinin ödenmesini talep eder. Bu nedenle çekin ödenmesi aşamasında çeşitli usulsüzlüklerle karşılaşılabilir. Örneğin, sahte bir çek düzenlenerek tahsile girilmesi, kayıp veya çalıntı çekin bankaya ibrazı suretiyle hesap tan para çekilmesi, keşidecinin imzası taklit edilerek onun adına çek düzenlenmesi, çek üzerinde tahrifat yapılarak bedelinin arttırılması gibi usulsüzlükler sıkça ortaya çıkar. Bu bakımdan, kanunda muhatap banka ve çek hamiline çekin ödenmesi sırasında bazı yükümlülükler getirilmiştir.

Muhatap Bankanın Yükümlülükleri

Muhatap banka, ödenmek üzere ibraz edilen bir çeke yönelik olarak dört ayrı yükümlülük altına girer:

Çeki incelemek

Muhatap bankanın ilk yükümlülüğü, ibraz edilen senedin yasal unsurlara sahip olup olmadığını incelemektir. Bu kapsamda, kanunda öngörülen unsurları taşıyan veya keşidecinin imzasını içermeyen bir çek muhatap banka tarafından ödenmeyecektir. Bu inceleme yapılırken, çekte tahrifat olup olmadığı ile çekin sahteliğine de bakılır. Zira sahte veya tahrif edilmiş bir çeki ödemiş olmasından doğan zarar, muhataba ait olur.

Çekin incelenmesinde ikinci aşamayı, ödeme talebinde bulunan kişinin bu konudaki yetkisinin varlığını araştırmak oluşturur. Bu kapsamda, muhatap banka, çekin türüne göre usulüne uygun şekilde devir işlemlerinin yapıp yapılmadığına bakmalı ve hâmilin hak sahipliğini tespit ettikten sonra ödeme yapmalıdır. Bu noktada, muhatap banka, ciro zincirinin düzenli olup olmadığını incelemek zorunda olmakla birlikte, cirantaların imzalarının geçerliliğini kontrol etmekle yükümlü değildir.

Kimlik Tespiti Yapmak

Çekin yasal unsurlarının mevcut olduğunu belirledikten sonra ikinci olarak yapılması gereken, çeki ibraz eden kişinin kimliğini tespit etmektir. Gerçekten, koşullarına uygun ve karşılığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde, hâmilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Çekin hamiline yazılı olması veya hâmile beyaz ciro ile devredilmiş olması durumu değiştirmez. Banka ödemeyi yaptığı kişinin kimliğini tespit etmek zorundadır.

Kimlik tespiti, hâmil tarafından ibraz edilen geçerli bir kimlik belgesi (nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, pasaport vb.) aracılığıyla yapılır. Banka, kimlik bilgilerini not almakla yetinebileceği gibi, uygulamada genellikle yapıldığı üzere kimlik belgesinin bir fotokopisinin alınması da mümkündür. Bu noktada unutulmaması gereken bir husus da hâmilin vergi kimlik numarasının da alınmasıdır. Çünkü ÇekK.m.3/1'de açık bir şekilde "ödemenin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra yapılacağı" vurgulanmıştır.

Çek Bedelini Ödemek

Muhatap banka ile çek hâmili arasında herhangi bir hukukî ilişki bulunmadığın dan, Türk Ticaret Kanunu'na göre muhatap banka, hâmile karşı çek bedelini öde me konusunda herhangi bir borç altına girmiş olmamaktadır. Muhatapın sorumluluğu, keşideci ile yapmış olduğu anlaşmadan kaynaklanır ve sadece keşideci açısından hüküm ifade eder. Ancak, Çek Kanunu hükümleri incelendiğinde, TTK sisteminden farklı olarak ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilen bir çekin hâmile ödenmesinin zorunlu hâle getirildiği görülmektedir. Gerçekten, Çek Kanunu m.3/1 uyarınca, "karşılığı bulunan çek, hesabın bulunduğu muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hâmilin varsa vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir". Buna göre, muhatap banka, koşullarına uygun ve karşılığı bulunan bir çeki, ibrazında hâmile ödemek zorundadır. Kanundan doğan bu yükümlülüğü ihlal eden muhatap banka, hâmile karşı sorumlu olacağı gibi, ÇekK.m.3/7 uyarınca çek hamiline, her geçen gün için binde üç gecikme cezası ödemek zorunda kalır. Hemen belirtelim ki, süresi içinde ibraz edildiği ve karşılığı bulunduğu hâlde bir çeki ödememesinden dolayı hâmil, muhatap bankayı kambiyo ilişkisine dayalı olarak takip ve dava edemez. Bu durumda, hâmil ile muhatap banka arasında "kanundan doğan bir borç ilişkisi" mevcut olduğundan, sadece BK. hükümleri çerçevesinde muhatap bankanın sorumluluğuna gidilebilir.

Yasal Garanti Tutarını Ödemek

Muhatap banka, süresinde ibraz edilen bir çekin hesapta yeterli karşılığının bulun maması hâlinde de hâmile ödeme yapmakla yükümlü tutulmuştur (ÇekK.m.3/3). Ancak, bu yükümlülük, çek bedelinin tamamını değil, hesapta bulunan tutarı ve yasal garanti tutarını kapsar. Gerçekten, Çek Kanunu gereğince muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması hâlinde her çek yaprağı için 1.00 TL ye kadar ve kısmen karşılığın bulunması hâlinde ise hesaptaki tutara ilave olarak 1.000 TL ödemekle yükümlüdür. Yasal garanti tutarının ödenmemesinden dolayı çek hâmili, muhatap bankayı takip etme hakkına sahiptir.

Yasal garanti tutarı dâhil olmak üzere çek bedelinin kısmen ödenmesi hâlinde, çekin ön ve arka yüzünün onaylı fotokopisi ücretsiz olarak hâmile verilir. Çek hâmili, bu fotokopiyle müracaat borçlularına veya kambiyo senetleri hakkındaki takip usullerine başvurabileceği gibi; Cumhuriyet savcılığına talepte bulunurken dilekçesine bu fotokopiyi ekleyebilir ve bunu icra daireleri ile mahkemelerde ispat aracı olarak kullanabilir. Mahkeme veya icra dairesinin istemi hâlinde çekin aslı bu mercilere gönderilir.

Çek Hâmilinin Yükümlülükleri

Muhatap bankanın çeki ödeyebilmesi için, hesapta karşılığın bulunması yeterli değildir. Çek hâmilinin de bazı şartları yerine getirmesi gereklidir.

Çeki ibraz Etmek

Muhatap bankanın ödeme yükümlülüğü, çekin ibraz süresi içinde herhangi bir şubesine ibraz edilmesi hâlinde ortaya çıkar. İbraz süresi geçmiş bir çeki, muhatap banka ancak keşideci caymamışsa ödeme yetkisine sahiptir. Cayma hakkı kullanılmamış olsa bile muhatap banka ibraz süresi geçmiş bir çeki ödemek zorunda değildir. Bu hususta takdir yetkisi muhatap bankaya aittir.

Çekin ibraz edilmesi gereken yer, muhatap bankanın herhangi bir şubesidir. Bu amaçla, hâmil, hesabın bulunduğu şubeye başvurabileceği gibi, muhatap bankanın başka bir şubesine de çeki ibraz edebilir. Buna karşılık, muhatap banka dışındaki bir bankaya çek ibraz edilemez olsa olsa bu banka aracılığıyla takas odasına ibraz edilir.

Kural olarak çek muhatap bankaya bir kez ibraz edilir. Ancak, hesapta karşılık bulunmaması nedeniyle hâmil çekin arkasını yazdırmak yerine beklemek yolunu da tercih edebilir. Bu durumda, hâmilin ibraz süresi içinde olmak kaydıyla bir çeki muhatap bankaya birden fazla kez ibraz etmesi de mümkündür. Buna karşılık, "karşılıksız kayıt" düşülmüş bir çekin muhatap bankaya yeniden ibrazı söz konusu olamaz. Bu aşamadan sonra hâmilin başvuru hakkını kullanarak icra takibi ve ya dava yoluyla çek bedelini tahsile girişmesi gerekir.

Kimlik ibraz Etmek

Çeki tahsil etmek isteyen hâmilin, bu amaçla bankaya çekle birlikte geçerli bir kimlik belgesini de ibraz etmesi gereklidir. Gerçekten, koşullarına uygun ve karşı lığı var olan çek, muhatap bankanın herhangi bir şubesine ibraz edildiğinde hâmilin vergi kimlik numarası saptandıktan sonra ödenir. Bu yüzden, hamiline yazılı olsa bile muhatap banka tarafından bir çek ödeneceğinde, hâmilin kimlik bilgilerinin tespit edilmesi yasal bir zorunluluktur. Kimliğini ibraz etmeyen bir kişiye ise ödeme yapılmayacaktır.

Kısmi Ödemeyi Kabul Etmek

Çekin karşılığının tamamen veya kısmen bulunmaması hâlinde bankanın ödeme yükümlülüğü, yasal sorumluluk miktarı saklı kalmak üzere, çek hesabında bulunan miktarla sınırlıdır. Hâmil, kısmî ödemeyi reddedemez. Kısmî ödemeyi reddeden hâmil, bu tutar açısından alacaklı temerrüdüne düşmüş olur. Buna bağlı olarak hâmil, ödenmesi teklif edilen tutar oranının da keşideci dışında kalan başvuru borçlularına karşı talep hakkını kaybeder.

Çekten Cayma

Keşidecinin çeki imzalamak suretiyle muhataba vermiş olduğu ödeme yetkisini tek Taraflı bir irade beyanıyla geri almasına "çekten cayma" adı verilir. Bu irade beyanının verilmesi herhangi bir şekilde bağlı değildir; telefonla bile talimat verilebilir. Keşideci, cayma hakkını kullanırken herhangi bir sebep açıklamak zorunda değildir. Buna karşılık, herhangi bir beyanda bulunmaksızın hesaptaki paranın çekilmesi, cayma olarak kabul edilemez.

TTK. Uyarınca çekten cayma, ancak ibraz süresi geçtikten sonra hüküm ifade eder. Buna göre, keşideci ibraz süresi içinde çekten caydığına ilişkin bir bil dirimde bulursa bile bu beyan, ibraz süresi dolmadan hiçbir hukuki sonuç doğurmaz. Hâmil tarafından çek ibraz edilecek olursa muhatap banka bu çeki karşılığı varsa ödemek zorundadır. Buna karşılık, ibraz süresinin geçmesiyle muhatap bankanın çeki ödeme yükümlülüğü sona erdiği gibi, keşidecinin de çekten cayma hakkı doğar.

Cayma hakkının kullanılması, muhatapın çeki ödeme yetkisini ortadan kaldırır. Muhatap, keşidecinin bu beyanıyla bağlıdır; bankanın bu hususta herhangi bir takdir yetkisi yoktur. Cayma beyanına rağmen ödemede bulunan muhatap banka, keşideciye karşı sorumlu olur.

KARŞILIKSIZ ÇEK, ÇEKTE ZAMANAŞIMI

Karşılıksız Çek

İbraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmesine rağmen hesapta yeterli karşılığı olmadığı için hâmile kısmen veya tamamen ödenmeyen çek, karşılıksız çek sayılır. Çekin karşılıksız çıkması, poliçe ve bonodan farklı olarak Çek Kanunu'nda özel hükümlere tâbi tutulmuştur. Karşılıksız çeki düzenleyen kişi ile hesap sahibi, çeşitli hukukî ve idarî yaptırımlarla karşılaşır.

Karşılıksız Çek Halleri

Karşılıksız çek, üç şekilde ortaya çıkabilir:

- Çekin ibraz edildiği anda çek hesabında bedeli ödeyecek miktarda para ve ya kredinin bulunmaması
- Hesap üzerinde haciz, rehin ve ihtiyati tedbir gibi bir kısıtlamanın olması nedeniyle çekin ödenmemesi
- Keşidecinin talimatı veya mahkeme kararıyla muhatapın ödemedi men edilmesi

Bu hâllerden herhangi birine bağlı olarak çekin ödenmemesi hâlinde, hâmil çekten dolayı sorumluluğu bulunan tüm kişilere (keşideci, cirantalar ve avaliste) başvuru hakkını kullanabilir.

Buna karşılık, çekin aşağıdaki gerekçelerle ödenmemesi, karşılıksız çek hükümlerinin uygulanmasını engeller:

- ibraz edilen senedin çek niteliği taşıması,
- Çeki ibraz edenin tahsil yetkisinin bulunmaması,
- ibraz süresinin geçmiş olması,
- Çekin sahte veya tahrif edilmiş olması.

Hukuki Sonuçları

Türk Ticaret Kanunu hükümlerine göre, çekin ibrazında ödenmemesi, keşideci, ciranta ve aval verenlerin çek hamiline karşı müteselsil sorumluluğuna neden olur. Hâmil, TTK. Gereğince başvuru hakkını kullanarak alacağını bu kişiler den herhangi birinden tahsile yetkilidir.

Ödenmeme Durumunun Tespiti

Karşılıksız çeki bağlanan hukukî sonuçların ortaya çıkabilmesi için, yukarıda sayılan hâllerden birinin gerçekleşmesi ve bu durumun usulüne uygun şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Süresinde ibraz edilmiş olan çekin ödenmemiş olduğu ve ödemededen kaçınma durumu, üç şekilde tespit edilebilir:

- Resmî bir belge, noter tarafından düzenlenen bir protesto,
- Muhatap tarafından ibraz günü de gösterilmek suretiyle çek üzerine yazılacak tarihli bir beyan,
- Takas odasının çek süresinde teslim edildiği hâlde, ödenmediğini gösteren tarihli bir beyanı.

Çekin ödenmeme durumuna ilişkin tespitin ibraz süresi içinde yapılması gerekir. Ancak, ibraz işlemi, sürenin son günü yapılmış ise protesto ve ya buna eşdeğer tespitin ibrazı izleyen ilk işgününde yapılması da mümkündür. Aksi takdirde hâmil, keşideci dışında kalan başvuru borçlularını takip hakkını kaybeder.

Çek Kanunu uyarınca, çekin ibrazında karşılığının tamamen ödenmemesi ve ya çek hâmili tarafından kısmî ödemenin kabul edilmemesi hâlinde, muhatap banka ibraz tarihi ile ödenmeme nedenini çek üzerine yazmakla yükümlü tutulmuş olduğun dan, uygulamada çekin ödenmemesinden dolayı protesto düzenlenmesi gerekmez.

Karşılıksız İşleminin Yapılması

Yeterli karşılığı bulunmadığı için çeki kısmen veya tamamen ödemeyen muhatap banka, çekin arka yüzüne karşılıksız işlemi yapmakla yükümlüdür. Ancak, bu işlemin yapılması hamilin talebine bağlıdır. Diğer bir deyişle ibraz edilen çekin karşılıksız çıktığı kendisine ifade edilen hamil, isterse karşılıksız işleminin yapılmasını bankadan talep eder; isterse hiçbir işlem yaptırmadan çeki geri alır.

Hamilin talepte bulunması hâlinde, karşılıksız işlemi; çekin arka yüzüne tahsil için bankaya ibraz edildiği tarih, hesap durumu, bankanın yükümlülüğü çerçevesinde ödediği miktar ve ibraz eden gerçek kişinin adı ve soyadı yazılmak, bu kişinin tüzel kişi adına bedeli tahsil etmesi hâlinde bu husus belirtilmek ve bu kişi ile birlikte banka yetkilisi tarafından imzalanmak suretiyle yapılır. Banka tarafından ödenen miktar düşüldükten sonra karşılıksız kalan tutar açıkça belirtilir. Hamilin imzalamaktan kaçınması hâlinde, karşılıksız işlemi yapılmaz.

Hâmile Ödeme Yapılması

Muhatap banka, süresinde ibraz edilen çekin karşılığının bulunmaması hâlinde her çek yaprağı için 1.000 TL'ye kadar ve kısmen karşılığının bulunması hâlinde ise hesaptaki paraya ilave olarak 1.000 TL ödemekle yükümlüdür. Bu husus, hesap sahibi ile muhatap banka arasında çek defterinin teslimi sırasında yapılmış olan dönülemeyecek bir gayri nakdî kredi sözleşmesi hükmündedir. Dolayısıyla muhatap banka, söz konusu ödemeyi yapmaktan kaçınmaz. Bu kuralın tek istisnası, çek hamili ile keşidecinin aynı kişi olmasıdır. Buna göre, bir kişi kendi düzenlediği çeki bankaya ibraz ederek yasal garanti tutarının ödenmesini isteyemez.

Hesap Sahibine İdari Yaptırım Uygulanması

Karşılıksız çeki ilişkin tek yaptırım "çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı" dır. Gerçekten önce hapis cezası, ardından adli para cezası uygulanırken, 31.01.2012 tarihinde kabul edilen TTK ile karşılıksız çek düzenleyen hesap sahibi gerçek veya tüzel kişiye ha milin talebi hâlinde Cumhuriyet savcısı tarafından bir idari yaptırım olarak çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı konulması öngörülmüştür.

Karşılıksız çekten dolayı kanunda öngörülen idarî yaptırımların uygulanabilmesi için, aşağıdaki şartların mevcut olması gerekir:

- Çekin kanunda aranan unsurları taşıması,
- ibraz süresi içinde muhatap bankaya ibraz edilmiş olması,
- Çek karşılığının hesapta yeterli para bulunmadığı için kısmen veya tamamen ödenmemiş olması,
- Hesap sahibinin daha sonradan ödemedede bulunmamış olması,
- Hâmilin altı ay içinde talepte bulunması.

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı bulunan gerçek kişinin, yönetim organında görev yaptığı, temsilcisi veya imza yetkilisi olduğu tüzel kişiye çek defteri verilmez.

Çek Yapraklarının iade Edilmesi

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, elin deki bütün çek yapraklarını ait olduğu bankalara iade etmekle yükümlüdür. Bu kişi adına yeni bir çek hesabı açamaz.

Düzenlenmiş Çek Listesi Verilmesi

Hakkında çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararı verilmiş olan kişi, kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on gün içinde, düzenlenmiş bulunduğu ve henüz karşılığı tahsil edilmemiş olan çekleri, düzenleme tarihlerini, miktarlarını ve varsa lehtarlarını da göstermek suretiyle muhatap bankaya liste hâlinde vermekle yükümlüdür.

Merkez Bankasına Bildirim Yapılması

Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağı kararına ilişkin bilgiler, güvenli elektronik imza ile imzalandıktan sonra, Adalet Bakanlığı Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına elektronik ortamda bildirilir; buradan da bütün bankalara duyurulur. Çek düzenleme ve çek hesabı açma yasağının kaldırılmasına ilişkin kararların da TC. Merkez Bankasına bildirilmesi gerekir.

Yaptırımdan Kurtulma

Karşılıksız çekin yaptırımlarına muhatap olan kişinin bu ceza ve yaptırımlardan kurtulabilmesi için aşağıdaki hâllerden birinin gerçekleşmesi gerekir:

- Karşılıksız çek bedelini ibraz tarihinden itibaren işleyecek ticari faiziyle birlikte ödemesi,
- Hâmilin talebinden vazgeçmesi,
- Yasağın konulmasının üzerinden 10 yıl geçmiş olması,

Umumî mağazalar, makbuz ve rehin senedi verme karşılığında serbest, gümrüklenmemiş veya tekel altında bulunan malları vedia olarak kabul etmek ve mudilerine de bu senetlerle tevdi olunan malları satabilmek veya terhin edebilmek imkânını vermek üzere faaliyette bulunan antrepo işletmecileridir.

Çekte Zaman Aşımı

TTK 'da poliçe ve bono ile çekten doğan haklar, aşağıdaki sürelerin geçmesiyle zaman aşımına uğrar:

- Hâmilin, cirantalarla keşideci ve diğer çek borçlularına karşı haiz olduğu başvuru hakları, ibraz süresinin bitiminden itibaren üç yıl geçmekle zaman aşımına uğrar.
- Çek borçlularından birinin diğerine karşı haiz olduğu başvuru hakları, bu çek borçlusunun çeki ödediği veya çekin dava yolu ile kendisine karşı ileri sürüldüğü tarihten itibaren üç yıl geçmekle zaman aşımına uğrar.

Zaman aşımı süresi, çek hâmilinin açısından ibraz tarihinden değil, ibraz süresinin sona erdiği tarihten itibaren işlemeye başlar. Buna göre, çekin zaman aşımına uğrayıp uğramadığını değerlendirirken, muhatap bankaya hangi tarihte ibraz edilmiş olduğuna bakılmaz. Çek üzerinde yazılı keşide tarihinden önce de ibraz edilmiş olsa, sürenin işlemeye başlaması için, çekin ibraz süresinin dolması beklenmelidir.

İbraz süresinin sona erdiği tarihten başlayarak üç yıllık süre geçmesine rağmen ta kip veya dava yoluna gitmeyen çek hâmilinin, keşideci, cirantalar ve diğer çek borçlularına karşı çekten doğan başvuru hakkını kaybeder.

Zaman aşımına uğramış bir çek, kambiyo senedi niteliğini yitirir ve ancak temel ilişkiye dayalı alacak taleplerinde yazılı delil başlangıcı olarak kullanılır.

EMTİA SENETLERİ

Taşınır veya taşınmaz mallar üzerinde mülkiyet ve rehin gibi bir aynî hakkı temsil eden kıymetli evraka "emtia senetleri" adı verilir. Emtia senedinin sahibi, ilişkili olduğu mal üzerinde bir aynî hak elde eder. Emtia senedinin devriyle senette temsil edilen hak da karşı tarafa intikal etmiş olur. Hemen belirtelim ki, bir malı temsilen emtia senedi düzenlenmiş olsa bile bu malların senet olmadan iyi niyetle iktisabı mümkündür.

Emtia senetleri, belirli bir yere (umumî mağaza veya taşımacıya) teslim edilen malları temsil etmek üzere çıkarılan bir tür makbuz niteliği taşırlar.

Ancak, emtia senetleri, malın teslimi karşılığında düzenlenen diğer makbuzlardan kıymetli evrak olmaları nedeniyle ayrılırlar. Bu senetler, temsil ettikleri hakkın devri veya rehni gibi işlemlerin malın teslimi gerekmeksizin yapılmasına olanak sağlar.

Emtia Senedi Türleri

Emtia senetlerinin birçok çeşidi vardır. Hububat gibi ticari malların belirli bir yere depo edilmesi sonucunda “makbuz senedi” veya “varant” düzenlenirken, deniz yoluyla yapılan taşımalarda ise, özel bir tip taşıma senedi olan “konşimento” işlev görür.

Konşimento

Deniz ticaretinde gemiyle taşınmak üzere taşıyana teslim edilen mallara ilişkin olarak konşimento düzenlenir. Konşimento, taşıyan veya kaptan tarafından düzenlenir ve yükün taşınmak üzere teslim alındığını ve varma limanında bu senedin ya sal hamiline teslim edileceğini öngören kıymetli evrak niteliğinde bir senettir.

Konşimentoyu kanuna uygun bir şekilde elinde bulunduran kişi, varma limanının da taşıma konusu malların kendisine teslimini isteme hakkına sahiptir. Konşimentonun devri, henüz gemiyle taşınmakta olan eşyanın da mülkiyetinin devrini sağlar.

TTK. Uyarınca, konşimento, nama, emre ve hamile yazılı olarak düzenlenebilir. Aksi kararlaştırılmadıkça yükletenin istemi üzerine konşimento gön derilenin emrine veya sadece emre olarak düzenlenir. Bu son hâlde “emre” yükletenin emrine demektir. Konşimento gönderilen sıfatıyla taşıyanın veya kaptanın adına da yazılı olabilir.

Konşimento gereğince kendisine mallar teslim edilecek olan veya konşimento emre yazılı ise senedin ciro ve teslim yoluyla devredildiği kişi, senette gösterilen malları teslim almaya yetkilidir. Konşimento birden fazla nüsha olarak düzenlenmiş olup da senedin birden fazla yetkili hâmilisi, aynı zamanda başvuracak olursa kaptan, hepsinin talebini reddederek malları bir ambara veya başka bir emin yere tevdi eder ve durumu hâmillere bildirir.

Mallar, ancak konşimento nüshasının malların alındığına şerh verilerek iadesi karşılığında teslim edilir.

Taşıyan ile gönderilen arasındaki ilişkilerde konşimento esas alınır.

Makbuz Senedi ve Varant

Makbuz senedi ile varant (rehin senedi), umumî mağazalar tarafından çıkarılan emtia senetleridir. Makbuz senedi, umumî mağazalara tevdi edilen malların mülki yetini temsil etmek üzere çıkarılan kıymetli evraktır. Varant ise bu mallar üzerinde rehin hakkı kurmak için kullanılırlar. Bu senetler emre yazılı olup birlikte veya ayrı ayrı ciro ve teslim yoluyla devredilebilir. Makbuz senedinin cirosu, temsil ettiği mallar üzerindeki mülkiyetin aktarılmasını, Varantın cirosu ise sadece mallar üzerinde rehin hakkı kurulmasını sağlar.

TTK. Hükümlerine göre, makbuz senedi ile varant kanunda öngörülen unsurları taşımak zorundadır. Bu şekil şartlarından herhangi birinin bulunmaması hâlinde, senet kıymetli evrak niteliğini kaybeder.

Makbuz senedi ve varant, dip koçanlı bir defterden zımba ile ayrılmış üç bölümden oluşur. Her üç bölüm de aynı şekilde doldurulduktan sonra, dip koçanı umumi mağaza sahibinde kalır, makbuz senedi ve varant kısmı mal sahibine verilir. Makbuz senedinin varanta bağlı olarak verilmesi şarttır.

Makbuz senedi ile varant, kanunen emre yazılı senetlerdendir. Bu yüzden açıkça emre yazılı olarak düzenlenmemiş olsalar bile, ciro ve zilyetliğin nakli yoluyla devredilirler. Cironun sonuçları, makbuz senedi ile Varantın birlikte devredilip devredilmemesine göre değişir:

- Makbuz senedi ile Varantın birlikte cirosu, tevdi olunan malın mülkiyetinin naklini sağlar.
- Varantın tek başına ciro edilmesi mallar üzerinde rehin hakkı kazandırır.
- Makbuz senedinin tek başına cirosu ise varant hamilinin hakkı saklı kalmak koşuluyla, malların mülkiyetinin karşı tarafa geçmesini sağlar.

Varantın ilk cirosu, hangi borcun temini için yapılmışsa, onun ve faizinin miktarı ile vade tarihini içermesi gerekir. Bu açıklamalar, aynen makbuz senedi üzerine de yazılır ve Varantın ciro edildiği kişi tarafından imzalanır.

Makbuz senedi ile varant ayrı ayrı devir edilirlerse makbuz sahibi malı çekebilmek için, Varantın temin ettiği borcun anaparası ile vade gününe kadar olan faizini mağazaya yatırmak zorundadır.

Bu para, Varantın ibrazı ile hamiline verilir. Varant hamili, vadesi gelen borç ödenmezse mağazaya tevdi edilmiş malı, rehnin paraya çevrilmesi usulüne göre sattırır. Satışa rağmen borcun tamamı karşılanmazsa varant hamili, cironun teminat işlevinden yararlanarak aradaki fark için asıl borçlu ve cirantalara başvurabilir. Protesto çekmemiş veya kanuni süresi içinde tevdi olunan malları sattırmaya teşebbüs etmemiş olan varant hamili, cirantalarına karşı bütün haklarını kaybederse de borçluya karşı başvurma hakkı geçerliliğini sürdürür.

Makbuz senedi ile varant, poliçenin zaman aşımı sürelerine tabidir. Ancak cirantaya karşı zaman aşımı eşyanın satış gününden itibaren işlemeye başlar. Varantın kaybedilmesi hâlinde, hamil, Varantın sahibi olduğunu ispat edip teminat yatırarak, umumi mağazanın bulunduğu yer mahkemesine başvurur. Aldığı kararı, kararda belirtilen gazetelerde ilan eder. İtiraz süresinin geçmesini bekledikten sonra, ikinci bir nüsha çıkarılır. Varant kaybolmuş ve sürede geçmişse mahkeme aynı şartlarla ödemeye izin verebilir.